

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Магістерська робота
ОСВІТНІЙ СТУПІНЬ - МАГІСТР

на тему: **«РІВЕНЬ КОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВПЛИВ
ФІНАНСОВИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА
НЬОГО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»**

Виконала: Студентка 6 курсу

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Освітньо-наукова програма 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Любченко Дарія Дмитрівна

Керівник: Лук'яненко І.Г.

д-р економ. наук, професор

Рецензент

(прізвище та ініціали)

Магістерська робота захищена з оцінкою

«_____»

Секретар ЕК

«_____» _____ 2022 р.

Київ – 2022

ЗВІТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФЕНОМЕНУ КОРУПЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ РІВНЯ	9
1.1 Сутність та розвиток корупційних економічних відносин у світі	9
1.2 Види та форми корупції	17
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ КОРУПЦІЇ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ ТА ОСНОВНІ МЕТОДИ ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ	27
2.1 Основні передумови поширення рівня корупції та засоби її подолання в Україні та світі	27
2.2 Критичний аналіз існуючих підходів щодо визначення корупційного рівня та методи оцінювання його обсягів	35
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	42
3.1 Особливості сучасного стану корупції в Україні та інших країн світу	42
3.2 Порівняльний аналіз особливостей антикорупційної політики різних країн та оцінювання впливу фінансових та соціально-економічних факторів на рівень корупції	64
3.3 Емпіричний аналіз основних ризиків та загроз для корупційного рівня країн за різних початкових умов і припущень, рекомендації з подолання корупції	68
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	90
Додаток А.....	90
Додаток Б	91
Додаток В.....	93
Додаток Г	96

ВСТУП

Сьогодні питання корупції є найбільш актуальним, бо через високий рівень корупційного середовища в будь-якій країні чи території світу гальмується розвиток економічної, політичної, соціальної та інших сфер, а найголовніше, що це має прямий вплив на рівень життя населення та його продовжуваність. Згубний вплив цього явища відчувається громадянами кожної країни, що також створює виклик для державотворення, пожвавлення економіки та ефективного ведення господарської діяльності. На сучасному етапі розвитку України питання боротьби з корупцією завжди є нагальним, але не завершеним, бо для більш ефективних результатів потрібно надалі проводити всеохоплюючу антикорупційну політику. Отже, дана тематика потребує наступного глибокого дослідження через те, що корупція наявна навіть у відносно прозорих державах, але в іншому співвідношенні та історичному походженні.

Актуальність теми. Дана тема є актуальною через те, що сучасне корупційне середовище є однією із найгостріших проблем в світі. Національний розвиток, ефективність економічної та політичної сфер прямо залежать від наявного корупційного рівня. Необхідно зазначити, що існує також вплив на суспільство, яке звикає, до наявності корупції та її масового використання задля власних вигод. А також громадяни втрачають віру до державних установ, наприклад, органів правопорядку, судів тощо, які необхідні для захисту власних прав та свобод. Станом на 2021 рік населення більшої частини країн світу не впевнені, що їхній уряд спроможний знизити корупційний рівень, та не будуть повідомляти про корупційні правопорушення. Додатково, 2020 та 2021 роки показали, як корупція різного рівня має значущий вплив на здоров'я та тривалість життя людей.

Один із найбільш вживаних методів боротьби з корупцією є комплекс правових норм, які зазначені в низці регулятивних документів. Для наступного дослідження використовувалися такі міжнародні акти: Кримінальна конвенція

про боротьбу з корупцією, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією тощо. В Україні даний феномен в основному регулюється Законом України «Про запобігання корупції», який також був використаний для наступного аналізу.

Різні теоретичні та прикладні аспекти протидії корупції представлені у великій кількості наукових робіт. Знамениті дослідники корупції – Гаращук В. М., Мухатаєв А. О., автори монографії «Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні», висвітлюють новочасну характеристику та форми корупції для українського середовища. Однак вони досліджують більше державний сектор країни, та менше звертають увагу на проблеми в приватному. П'ясецька-Устич С. В. та її праця «Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз)» зазначає всеохоплюючі погляди на феномен корупції, а також його ознаки, наслідки та методи боротьби.

Для аналізу західної думки використовувалися праці з таких джерел як: Світовий Банк (The World Bank), громадська організація Трансперенсі Інтернешнл та Трансперенсі Інтернешнл Україна, тлумачний словник Меріам-Вебстер, Інвестопедія, U4 Anti-corruption Resource Center, також праця Роуз-Аккерман С. «Корупція та держава. Причини, наслідки, реформи», Лінн Каллістер під назвою «6 Red Flags for Workplace Bribery & Corruption» та інші. Завдяки даним роботам було проаналізовано зарубіжну думку щодо феномену корупції та порівняно з вітчизняною.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є розкриття та удосконалення теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо виявлення та оцінювання факторів впливу на рівень корупційної діяльності в країнах світу.

Для досягнення поставленої мети було визначено ряд завдань:

- узагальнити та систематизувати теоретичні підходи до визначення змісту і сутності поняття корупції;
- здійснити класифікацію корупційних діянь та удосконалити існуючу типологію;

- розкрити особливості корупційного середовища в різних країнах світу;
- з'ясувати основні системи протидії корупції в світі;
- проаналізувати нормативно-правові акти регулювання корупції;
- обґрунтувати необхідність запровадження нових заходів протидії корупції;
- побудувати економіко-математичну модель впливу фінансових та соціально-економічних факторів на рівень корупції в країнах світу;
- обґрунтувати рекомендації щодо проведення антикорупційної політики в Україні.

Об'єкт дослідження – це процес поширення корупції в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні засади щодо визначення факторів впливу на рівень корупції в умовах глобалізації.

Методи дослідження. У роботі використовувались загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, які були обрані з урахуванням поставленої мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Зокрема, за допомогою феноменологічного методу було досліджено зміст корупції, її характерні ознаки, причини та наслідки. За допомогою історичного методу проаналізовано позитивний досвід проведення антикорупційної політики в країнах світу.

Системно-структурний метод допоміг здійснити аналіз корупції як системи, закономірностей її розвитку, впливу на економіку та суспільство. А також визначити зв'язки і залежності між корупцією та соціально-економічними факторами, що на неї впливають. Для визначення місця та значення органів державної влади в антикорупційній діяльності також використовувалися методи аналізу, абстрагування та узагальнення. Аналіз і синтез використовувалися задля дослідження форм і проявів корупції. Під час дослідження феномену корупції через ознаки певних корупційних дій та навпаки, використовувалися методи індукції та дедукції.

Застосовувалися також методи: спостереження, порівняння, вимірювання, статистичного аналізу, моделювання (для створення описової моделі запобігання

корупції), висування та перевірка гіпотез (для формування припущень щодо причин збільшення та поширення корупції) та інші. Інформаційну базу дослідження становили положення законодавчих та нормативно-правових актів України з питань корупції, статистичні та аналітичні матеріали Трансперенсі Інтернешнл, Світового Банку, відповідні підручники та монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених з питань корупції та антикорупційних політик тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у магістерській роботі на основі комплексного аналізу визначено вплив фінансових та соціально-економічних показників на рівень корупції при різних початкових умов. Дана методика дає можливість побачити вплив факторів на певну групу країн, які схожі за своїм корупційним середовищем, а не усереднено по світу.

У процесі дослідження одержано такі наукові результати, які мають наукову новизну:

вперше:

- науково проаналізовано та запропоновано методичні підходи до формування класифікації корупції як феномену, які, на відміну від раніше відомих, включають прояви в державному та приватному секторах України, а також враховують соціально-економічні, державно-правові та соціокультурні особливості українського суспільства;
- запропоновано всеохоплюючий пакет заходів для реалізації майбутньої антикорупційної політики України. Він включає зміну та покращення законодавчих документів, роботи антикорупційний установ, морально-ідеологічних заходів, які спрямовані на поширення нетерпимості до корупції;
- розроблено, на основі програмного моделювання, концептуальний поділ держав на три кластери, які відображають відношення країн до груп з високим, середнім на низьким рівнем корупції. Дані результати аналізу можуть використовуватися для більш поглибленого вивчення впливу

факторів на рівень корупції в країнах, які схожі за ступенем поширення корупційного середовища;

- оцінено, за допомогою емпіричного аналізу, вплив фінансових та соціально-економічних факторів на рівень корупції в трьох групах країн, які відрізняються рівнем поширення корупції;

удосконалено:

- наукове обґрунтування причин більшого поширення корупційних протиправних дій в певних країнах та територіях, відповідно до різного історичного надбання, ідеологічного, економічного та політичного спрямування, рівня нетерпимості до корупції;
- методичні підходи до впровадження антикорупційних заходів на основі міжнародних конвенцій та актів стосовно боротьби з корупцією, а також базуючись на функціональному досвіді країн з середньою та високою антикорупційною стійкістю;
- концептуальні засади протидії корупційній діяльності, в основу яких покладено порівняльний аналіз фінансових, соціально-економічних показників та рівня поширення корупції в умовах глобалізації.

Практичне значення результатів. Результати магістерського дослідження можна подати як рекомендації для України, які потрібно взяти до уваги, а саме боротьбу з тіньовою економікою, бо вона може погіршувати рівень корупції, якщо буде поширюватися ще більше, фінальне обрання керівників таких антикорупційних установ як Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро України тощо. А також необхідними заходами для зменшення поширення корупційного середовища є посилення співпраці незалежних антикорупційних інституцій України між собою та розгляду справ в Антикорупційному суді, підвищення кваліфікації працівників державних установ і освіта населення стосовно корупції.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі досліджено вітчизняні та зарубіжні наукові думки стосовно

визначення, характеристик та наслідків корупції. Проведено аналіз двох поглядів, і наведено основні відмінності. Висвітлені види та форми корупції, які зазначені як в іноземних джерелах, так і в вітчизняних, та проведений їхній аналіз і запропонована власна класифікація видів корупції, яка є більш релевантна для сьогоденних українських реалій.

У другому розділі наведено концептуальну інформацію, чому деякі країни в світі зазнають більших втрат від впливу корупції ніж інші, пояснено з чим пов'язана така різниця і як це можна змінити. Наведено нормативно-правові акти, які регулюють корупційний рівень у світі та в Україні. Додатково зазначені приклади країн та їхні ефективні антикорупційні політики в минулому і теперішньому, як приклад для запровадження в Україні. А також розглянуто наявні практики оцінювання корупційного рівня в державному та приватному секторах, базуючись на методиках та формулах, за допомогою яких вираховується показники корупції для певної країни світу.

У третьому розділі висвітлено статистику по показнику корупції в певних країнах світу, яким державним органам більше довіряє населення, чи вірять люди, що можуть самостійно вплинути на зменшення корупції в себе в країні тощо. Також була наведена статистична інформація, яка стосується України та її теперішнього корупційного середовища. Висвітлені приклади країн, включно з їхніми статистичними значеннями індексу корупції та іншими фінансовими та соціально-економічними показниками, які можуть мати вплив на рівень корупції. Наступним проведений графічний аналіз впливу даних факторів на рівень корупції, та наведені висновки. Також використовувався кластерний аналіз за рівнем корупції, який висвітлив, які країни відносяться до груп з високим, середнім та низьким рівнем поширення феномену корупції. Додатково, висвітлено результати емпіричного моделювання за допомогою програмного забезпечення EViews, де визначався вплив фінансових та соціально-економічних факторів на підвищення рівня корупції в певній групі країн (з високим, середнім, низьким рівнем корупції). На основі результатів регресійної моделі панельних даних наведені висновки, надані рекомендації Україні щодо подолання корупції.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФЕНОМЕНУ КОРУПЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ РІВНЯ

1.1 Сутність та розвиток корупційних економічних відносин у світі

Корупція це явище, яке можна спостерігати в усіх країнах світу, навіть там, де її рівень порівняно низький. Вона має багато конотацій та інтерпретацій, які відрізняються за часом і місцем, а також дисципліною. Тож розвиток корупційних економічних відносин та його особливості можуть відрізнитися в розвинутих країнах та тих, що розвиваються. Відповідно актуальним буде проведення порівняльного аналізу вітчизняної та західної наукової думки стосовно визначення корупції, її характерних ознак та негативних наслідків, які висвітлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 Порівняння вітчизняної та західної наукової думки щодо визначення, характеристик та наслідків корупції

Вітчизняний погляд	Західний погляд
1. Визначення корупції	1. Визначення корупції
- «Використання особою ... наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання	- дії посадової особи, яка безпосередньо або через посередника просить або отримує будь-які переваги для себе чи третьої сторони, або приймає обіцянку такої переваги, діяти або утримуватися від дій відповідно до своїх обов'язків або при виконанні своїх функцій, що порушують свої

неправомірної вигоди особі ... або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей»; - «підкупність, продажність урядовців і громадських діячів»; - користування службовою посадою та громадськими фондами задля покращення власного, сімейного добробуту, чи добробуту близьких тощо; - типи поведінки, які включають крадіжку (використання грошей з державних фондів, державної власності для власного збагачення) та власну зацікавленість суб'єкта в отриманні фінансової вигоди.	службові обов'язки, є пасивною корупцією; - навмисні дії особи, яка обіцяє або дає, безпосередньо чи через посередника, будь-яку перевагу посадовій особі для себе чи третьої сторони, щоб вона діяла або утримувалася від дій відповідно при виконанні своїх обов'язків або при виконанні своїх функцій з порушенням своїх службових обов'язків є активною корупцією; - нечесна або незаконна поведінка, особливо з боку владних людей (наприклад, державних службовців або співробітників поліції); - спонукання до несправедливості неправомірними або незаконними засобами (наприклад, хабарництво).
2. Характеристики корупції	2. Характеристики корупції
- колективна угода учасників дій, яка включає взаємні зобов'язання та згоду; - всі сторони корупційного злочину отримують переваги;	- обопільна угода двох сторін задля одержання певної користі; - порушення етичного кодексу у галузі фінансових послуг;

- дія, яка суперечить/порушує законодавство або моральні норми; - приховування правопорушних дій; - збільшення ваги особистих переваг над суспільними інтересами.	- пропонування чи прийняття хабарів чи неналежних подарунків, подвійну угоду, незаконні операції, маніпулювання виборами, перенаправлення коштів, відмивання грошей та обман інвесторів; - діяльність, яка суперечить закону; - наявні спроби, щоб приховати злочинні корупційні дії; - визнання як глобальної проблеми: країни ООН включили Ціль 16 до Порядку денного сталого розвитку до 2030 року; - наявність асиметрії інформації; - проблема конфлікту інтересів.
3. Негативні наслідки	3. Негативні наслідки
- внутрішня та зовнішня політика стають неефективними через зосередження на приватних інтересах, а не державних; - розвиток бізнесу гальмується через появу нових перешкод; - використання державних коштів та ресурсів стає не ефективним та не цільовим;	- притік інвестицій зменшується чи припиняється, що перешкоджає зростанню економіки та робочих місць; - зменшення бюджету країни через розкрадання державних коштів службовцями; - інтернаціональні компанії уникають корумпованого клімату, що може спричинити

- зниження ефективності роботи державного апарату та якості наданих послуг; - податки сплачені громадянами до державного/місцевих бюджетів можуть бути розкрадені чи недоотримані; - зменшення кількості інвестицій чи їх відтік з країни чи території через ріст рівня корупції та уповільнення економічного зростання; - банкрутство немонопольних приватних підприємств; - неефективне використання знань та часу підприємців через бюрократичні перешкоди в приватному секторі; - укріплення організованої злочинності; - поглиблення соціальної нерівності; - зменшується дотримання суспільної моралі.	- розвив у розвитку країн чи територій; - плата за безкоштовні послуги в державних установах; - значний вплив на уразливі групи населення через збільшення витрат і обмеження доступу до послуг охорони здоров'я, освіти, правосуддя, безпеки тощо; - скорочення тривалості та зменшення рівня життя через надання неякісних послуг; - поглиблення недовіри населення до державних органів влади; - постконфліктні суспільства/країни можуть повернутися до воєнного загострення; - поширення злочинної діяльності, тероризму; - негативний вплив на екологію у світі; - покарання за визнання винним у корупції включають штрафи, тюремне ув'язнення та псування репутації; - корумпована поведінка може мати негативні довготривалі
---	--

	наслідки для приватних організацій.
--	-------------------------------------

Джерело: складено автором на основі даних [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11].

Якщо проаналізувати вище зазначену таблицю 1.1, то можна зробити стисле порівняння відмінних та спільних пунктів вітчизняної та західної думки про феномен корупції, результати якого наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 Відмінні та спільні риси вітчизняної та західної наукової думки про корупцію

Відмінні риси	Спільні риси
- у західних працях корупція аналізується як глобальне явище, тому були введені міжнародні документи для зменшення її рівня; - у вітчизняних працях більш висвітлено корупцію тільки в державному секторі; - більш вузькі види корупції як, наприклад, конфлікт інтересів, асиметрія інформації чи клієнтелізм частіше зустрічаються в іноземних працях; - у західній думці негативні наслідки корупції впливають більше на приватний сектор, а у вітчизняному – на державний;	- особа використовує своє службове становище для власної вигоди або переваг інших осіб; - обидва погляди наголошують, що корупція є взаємною серед обох сторін та незаконною діяльністю; - корупція проявляється в державному і приватному секторах; - негативні наслідки на державний/приватний сектор, рівень життя громадян та їхні права; - через корупцію зменшується притік іноземних та державних інвестицій в певні корумповані країни чи території;

- в українських працях проблема бюрократії як провокатора корупції зустрічається частіше; - вітчизняні науковці більше наголошують, що корупція провокує недовіру до уряду; - іноземні науковці висвітлюють погіршення екології, як один з негативних наслідків корупції.	- збільшення соціальної нерівності, розриву між доходами громадян; - наявна ймовірність, що немонополні підприємства збанкрутують.
---	---

Джерело: складено автором на основі даних [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11].

Як можна помітити з зазначеного аналізу, вітчизняна наукова думка є більш звуженою у порівнянні до західної. Це може бути викликано декількома причинами. По-перше, українські дослідники тільки почали аналіз цього феномену та не мають достатньої інформації чи законодавчого підґрунтя, щоб розвиватися далі. По-друге, в Україні частіше звертається увага на боротьбу з корупцією на державному рівні, бо це є перший крок для зменшення корупційного клімату. Якщо аналізувати відмінні риси, то в іноземних працях можна частіше помітити, як підіймаються такі проблеми як корупція в бізнесі, відмивання грошей, фіктивні компанії тощо. В Україні навіть малий і середній бізнеси не мають повноцінної можливості розвиватися через наявність олігополій чи монополій.

Західні дослідники висвітлюють корупцію як глобальну проблему, спираючись на міжнародні обмеження, стандарти, закони, конвенції, наприклад, на конвенцію ООН проти корупції від 31.10.2003 р. або на конвенцію ЄС про боротьбу з корупцією серед посадових осіб Європейських співтовариств або посадових осіб держав – членів ЄС, прийнята Радою Європейського Союзу 26.05.1997 р. тощо [12]. Українські науковці частіше спираються на Закон України “Про запобігання корупції”, а також праці, статті, дослідження міжнародної громадської організації Трансперенсі Інтернешнл (Україна).

Можна помітити, що в українських працях широко описувалася тема забюрократизованої державної системи, що збільшує несправедливість в суспільстві та обмежує права громадян, змушуючи їх іноді навіть платити за безкоштовні послуги. Якщо аналізувати сьогодення, то система почала покращуватися завдяки електронному банкінгу, додатку «ДІЯ», електронному запису до лікарів тощо. У деяких західних країнах також існує проблема бюрократії в державному та приватному секторах, але вона рідше розглядається у наукових статтях.

Один з відмінних пунктів, який не зустрічався в українських працях, це наявність негативного впливу корупції на екологію. У вітчизняних джерелах таке дослідження можна знайти тільки в розслідуваннях ЗМІ, а не наукових працях. Це може бути причинено тим, що це є наразі не найгостріший наслідок корупції для України.

Не беручи до уваги відмінності західної та вітчизняної думки, можна спостерігати також і багато спільних рис у визначенні корупції, її характеристиках та негативних наслідках. Відповідно до проаналізованих джерел, корупція визначається як незаконні дії пов'язаних сторін задля отримання певної вигоди чи преференцій, знецінюючи суспільну мораль, цінності чи порушуючи законодавство. В обох поглядах корупційні дії відбуваються як в державному так і в приватному секторах, порушуючи права громадян. В економічному питанні дослідники дійшли згоди, що є негативний вплив на потік інвестицій, розвиток регіонів та країн, збільшення рівня безробіття та соціальної нерівності. Додатково було зазначено, що корупційні правопорушення сприяють розоренню монопольних підприємств через те, що вони стають менш конкурентними на ринку країни, завдяки незаконній преференції монополій та олігополій. Негативним наслідком корупції також може бути фінансування задля поширення організованої злочинності та тероризму.

Необхідно зазначити, що в наступному дослідженні буде використовуватися не звужене визначення корупції, а глобальне, яке має ширші

ознаки, більше сфер впливу та негативних наслідків, як було зазначено в західних джерелах.

Глобально найбільше корупція поширюється, коли державні інституції та суспільство мають не ефективну взаємодію. У цей час індивіди починають шукати альтернативу, яка допоможе досягти власних інтересів. Державні інститути часто є неефективними через недотримання або порушення законодавчих та правових норм, що можна спостерігати в Україні. Але існують також і інші причини поширення корупції в країні чи території [13].

По-перше, коли закони створюються та приймаються неефективно, а саме з можливістю їхнього обходу, то таким чином створюється сприятливе середовище для збільшення корупційного рівня [13].

По-друге, коли у державних інституцій головна мета не ефективний розвиток країни, а власні інтереси, то громадяни не почуваються правопорушниками, коли працюють в тіньовому секторі. У цьому випадку тіньова економіка і корупційна діяльність не може існувати окремо [13].

По-третє, неналежний захист прав громадян зі сторони держави створює ілюзію того, що населення існує та працює тільки для фінансової підтримки країни. Тоді в людей зникає впевненість у справедливості дій, та стираються межі суспільної моралі [13].

Еефективні державні інститути це не єдина причина поширення корупції, існують також не менш істотні такі як соціально-психологічні. Вони є основою для появи корупції як в державному так і в приватному секторах. До них відносяться, наприклад, нерозвиненість в частини населення громадської свідомості, а також розуміння того, що кожна людина має вплив на систему та може змінити корупційне середовище в країні. Це є наслідком того, що в минулому державна влада мала перевагу в усіх сферах життя населення. Тож сьогодні в Україні не дотримується етичний кодекс, немає нетерпимості до корупції і найголовніше, що відсутня система психологічної діагностики при прийнятті на роботу в державну службу, сферу освіти, медицини тощо. Таким

чином на найбільш відповідальних і важливих посадах може з'являтися неефективна робоча сила [13].

Отже, відповідно до проведеного аналізу стосовно сутності та особливостей розвитку корупційних економічних відносин, можна зробити висновок, що корупційна діяльність це поширене явище в будь-якій країні чи території. З огляду на негативні наслідки для державного та приватного секторів дослідження корупції є нагальним питанням для всього світу. Даний феномен поширюється та всі сфери життя населення, розвиток бізнесу, інвестиційну діяльність, зовнішню і внутрішню політики держави, та на органи правопорядку, які повинні підтримувати безпеку громадян і контролювати рівність їхніх прав і свобод.

1.2 Види та форми корупції

Згідно з працею Мельника М. І. «Корупція корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії)» [14] корупційні правопорушення визначаються як кримінальні дії особи, яка була обрана для служби державі, задля задоволення своїх потреб чи потреб третьої сторони. До даного визначення також входять інші вчинки, які сприяють появі корупції чи потурають їй [14].

Після Революції Гідності в 2014-2015 рр. Україна почала посилену боротьбу з корупцією завдяки проведенню антикорупційної реформи. У минулому найбільшу роль в антикорупційній діяльності відігравали громадські, неурядові організації, які працюють завдяки іноземному фінансуванню, журналісти, ЗМІ тощо. Але завдяки антикорупційній реформі були розширені права та обов'язки державних антикорупційних інституцій таких як Національне Антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

Тож, якщо проаналізувати інфографіку наведену на сайті НАЗК то можна побачити, що агентство поділяє корупцію на 2 види:

- Велика корупція. Зловживання високопосадовців, розкрадання бюджетних коштів;
- Побутова корупція. Щоденна корупція між публічними службовцями та громадянами [15].

Найбільш поширеними формами корупції НАЗК визнало: хабарництво, конфлікт інтересів, торгівля впливом та відкати [15]. Як можна помітити, державні органи з подолання корупції мають більш вузький фокус на корупцію в державному секторі, і не мають інформацію про приватний сектор. Тому важливо далі проаналізувати класифікацію корупції інших вітчизняних науковців.

Наприклад, Гаращук В.М. та Мухатаєв А.О. у своїй праці «Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні» [4] висвітлили поділ на 4 основні види корупції, які проявляються в різних сферах життя населення. Схематично дані види корупційної діяльності та сфер їхнього прояву наведено на рис. 1.1.

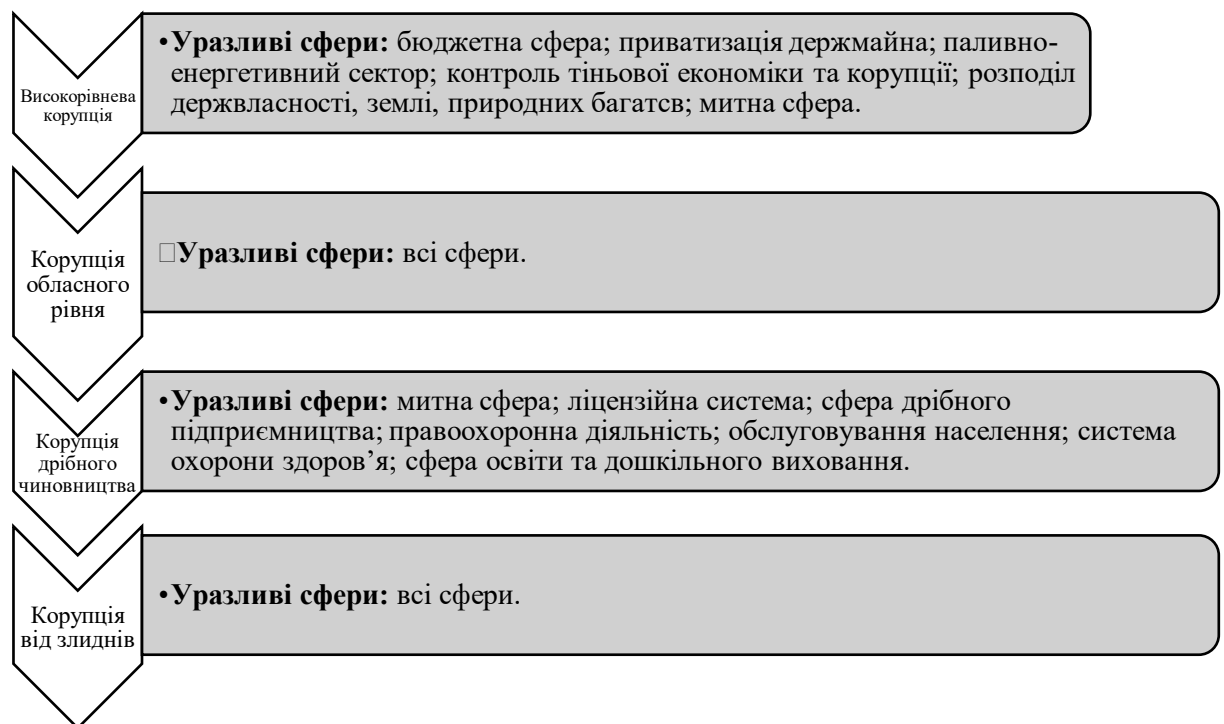

Рисунок 1.1 – Види корупції та її уразливі сфери за Гаращуком В.М та Мухатаєвим А.О.

Джерело: складено автором на основі даних [4].

Необхідно зазначити, що є різниця між формою корупції та сферою впливу. Форма корупції це її певний прояв у суспільстві, а сфера корупції – це де вона може з'явитися.

Отже, дані автори надали більш детальний опис кожного виду корупції, його форми та сфери впливу зазначений нижче:

- Високорівнева корупція;

Вона характерна для вищих органів влади, центральних органів виконавчої влади, центральних апаратів правоохоронних органів та судової влади. На даному рівні розробляються корупційні схеми, створюються корупційні мережі. Для цього рівня характерні такі форми корупції: корупційний лобізм, протекціонізм і фаворитизм, непрозоре прийняття на державні посади високого рівня, секретні хабарі (вклади) для досягнення цілей у політиці, створення складнощів для одержання ліцензій чи довідок, поява та/чи поширення монополії в одній сфері діяльності, незаконне отримання пільг з оподаткування тощо. Сфери, які найбільше піддаються даному виду корупції є: бюджетна, податкова та митна служби України, контролінг корупції та тіньової економіки, комунальний сектор, продаж чи оренда державного майна (в т.ч. власності, землі) та інші [4].

- Корупція обласного рівня;

Відповідно до зменшення масштабу дії (обласний рівень) та повноважень, у державних посадовців зменшується перспективи корупційних діянь у власних інтересах. Корупція даного виду приносить також багато руйнівних результатів, хоч в ній залучені менші грошові суми, менше суб'єктів діяльності та державних об'єктів для залучення в майбутні правопорушення [4].

- Корупція дрібного чиновництва;

Тобто у даному виді задіяні держслужбовці на місцях, які напряму займаються контролем, розслідуванням справ та притягненням до правової відповідальності, приймають управлінські рішення, підготовлюють висновки, дозволи та інші акти тощо. Для даного виду корупції під найбільший ризик потрапляють: податкові, митні та правоохоронні установи, ухвалення та видача

ліцензій та дозволів, малий та середній бізнес, нагляд та контроль установ, а також комунальне, освітнє та медичне обслуговування [4].

- Корупція від злиднів.

Один із найбільш загрозливих видів корупційних правопорушень. Він відбувається за допомогою дрібних державних діячів, у випадку скрутної події. Але є ймовірність, що в деяких чиновників є нетерпимість до корупції, повага до країни та своїх громадян [4].

Для більш повного аналізу видів корупції необхідно також проаналізувати іноземні джерела. Наприклад, недержавна міжнародна організація по боротьбі з корупцією Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) висвітлила більш розширену та детальну класифікацію форм корупції. Відповідно до даних з їхнього офіційного сайту [16] та Корупційного словника (Corruptionary) [17] можна виділити такі види та сфери впливу корупції, які в структурованому вигляді наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 Форми та сфери впливу корупції за класифікацією Трансперенсі Інтернешнл

Форми корупції		
Приватний сектор	Державний сектор	Спільне
- трансфертне ціноутворення; - ухилення від сплати податків; - приховування активів в офшорах; - фіктивні компанії (шелл-компанії); - конфлікт інтересів; - приховування бенефіціарного	- широкомасштабна корупція; - політична корупція; - дрібна корупція; - розтрата активів; - захоплення державної влади компаніями чи особами.	- відмивання грошей; - підбурювання до корупційного злочину; - незаконні фінансові потоки; - вимагання грошей; - хабарництво, виплати за сприяння (пришвидшення);

власника та номінанта.		- шахрайництво, обман; - клієнтелізм; - відмивання грошей; - непотизм (кумівство), патронат; - коллюзія; - лобіювання.
------------------------------	--	---

Джерело: складено автором на основі даних [17].

Якщо проаналізувати інформацію з широковідомої праці Сьюзен Роуз-Аккерман «Корупція та держава. Причини, наслідки, реформи» [18], то авторка виділяє такі типи корупції в державному секторі, які висвітлено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 Типи корупції за Сьюзен Роуз-Аккерман

Тип корупції	Визначення
Хабарництво	Обмін грошима, подарунками або послугами за порушення правил або як плата за послуги, які законодавчо є безоплатними або розподіляються на інших умовах. Включає підкуп державних службовців та агентів приватних фірм.
Вимагання	Вимога хабаря чи послуги посадовою особою є обов'язковим для виконання його/її роботи чи порушення правил. Даний вид є формою хабарництва, де вимагач відіграє активну роль. Іноді правило вимагання створюється вимагачем, щоб отримати хабар.

Обмін послугами	Заміна одного порушеного правила іншим.
Непотизм	Наймати на роботу члена сім'ї або особу з тісними соціальними зв'язками, а не більш кваліфікованого, але не пов'язаного кандидата.
Кумівство	Віддавати перевагу членам однієї групи – расових/етичних, релігійних, політичних чи соціальних – перед членами інших груп у прийнятті рішень, пов'язаних із роботою.
Судове шахрайство	Рішення засноване на будь-якому з видів корупції або погрозах судді, а не на суті справи.
Бухгалтерське шахрайство	Умисний обман щодо продажів або прибутку (зазвичай з метою підвищення цін на акції).
Фальсифікації на виборах	Маніпулювання результатами виборів, шляхом купівлі голосів чи погроз виборцям, або шляхом фальсифікації чи знищення голосів.
Шахрайство на державній службі	Це будь-яка діяльність, яка порушує законодавчі вимоги щодо надання державних послуг, навіть якщо хабарі не виплачуються. Наприклад, вчителі можуть надавати правильні відповіді на тестах (щоб забезпечити фінансування закладу освіти). Медичні працівники можуть

	призначати непотрібні тести або вигадувати пацієнтів, щоб збільшити відшкодування. Державні службовці можуть нехтувати своєю роботою, заради роботи в приватному секторі, красти запаси для перепродажу або просто не з'являтися на роботу.
Розкрадання, привласнення	Крадіжка у роботодавця (фірми, уряду чи НГО) працівником.
Клептократія	Автократична держава, якій вдається максимізувати особистий статок вищих лідерів.
Торгівля впливом	Використання власних рішень в уряді для отримання хабарів або послуг від зацікавлених сторін.
Конфлікт інтересів	Мати особисту зацікавленість у наслідках політики, яку вирішуєте.

Джерело: складено автором на основі даних [18].

Отже, з проведеного аналізу класифікації видів і форм корупції можна зробити висновок, що сучасних українських джерел інформації не багато з даного питання, це також підтверджує те, що дана тематика не глибоко досліджена в Україні. Але виходячи з наявної даних, найбільш поширені прояви корупції в Україні це хабарництво, конфлікт інтересів, торгівля впливом та відкати. Дані категорії також з'являлися в класифікації від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International), але організація до того широко висвітлює проблеми корупції в приватному секторі. У вищезазначеній класифікації можна помітити дефініції такі як шелл-компанія, коллюзія, патронат тощо, які рідко зустрінеш у вітчизняних джерелах. Це може бути спричинено тим, що українські дослідження наразі зосереджені на виявленні та боротьбі з широкомасштабною корупцією в державному секторі та на

шахрайстві державних службовців. Тож корупція в приватному секторі частіше висвітлюється тільки в ЗМІ та не набуває великого розголосу. Авторка Сьюзен Роуз-Аккерман у своїй книжці розгорнуто пояснила значення кожного з типів корупції, які існують та найчастіше зустрічаються в державному секторі.

Після критичного аналізу сукупності як західних так і вітчизняних джерел, було запропоновано власну деталізовану класифікацію корупційної діяльності для України, яку можна побачити на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Класифікація корупційної діяльності для України

Джерело: складено автором на основі власних даних

У представленій класифікації виділено 4 найбільші сфери поширення корупційного середовища, та проаналізовано, які прояви корупції існують в певному секторі. Тобто виділено елітарну сферу, де проявляється корупція найвищого рівня, сектор малих і середніх підприємств, сферу дрібного чиновництва (державна служба) та сфера суспільного життя, де населення частіше може зустріти корупцію в повсякденні.

Тож тепер коли були розглянуті різні наявні класифікації корупції, їхні відмінності, та представлена класифікація корупційної діяльності для України можна перейти до ефективних практик антикорупційних політик у світі.

Висновки до розділу 1

З попереднього аналізу можна зробити висновок, що корупційна діяльність це певна форма поведінки фізичної чи юридичної особи, яка протидіє законодавству певної країни чи території і моральним принципам суспільства, тим самим підриваючи його довіру. Корупція використовується для отримання незаконним шляхом вигод, прибутку або для особистого, сімейного добробуту завдяки використанню службової позиції.

Було проведено порівняння визначення, характеристик та наслідків корупції серед західних та вітчизняних авторів, і висвітлено спільні і відмінні риси. Для того, щоб краще розуміти, чого на певній території корупційне середовище більш розповсюджене ніж на іншій, було зазначено причини поширення цього феномену: неефективна взаємодія державних установ та суспільства, створення на прийняття недієвих законів (з можливістю їхнього обходу), головна мета державних інституцій – це власна вигода, а не розвиток країни, слабкий захист прав громадян та нерозвиненість громадської свідомості.

Відповідно до наявної різниці вітчизняної та іноземної думки, досліджено види і форми корупції. Так за інформацією Національного агентства із запобігання корупції було висвітлено тільки поділ корупції в державному секторі на велику корупцію – зловживання високопосадовцями своєю позицією та розкрадання державних коштів, та побутову корупцію – відносини між службовцями та громадянами. Згідно з Гаращуком В.М. та Мухатаєвим А.О. корупцію було поділено на 4 види на сфери діяльності: високорівнева корупція, корупція обласного рівня, дрібного чиновництва та корупція від злиднів. Задля західного погляду аналізувалися поділ корупції від Трансперенсі Інтернешнл,

який висвітлив тільки 3 сектори поширення корупції – державний, приватний та спільний, поділ типів корупції в державному секторі від Роуз-Аккерман С.

Проведене вищезазначене порівняння дозволило розробити та запропонувати власну класифікацію видів корупції відповідно до наявного середовища в Україні, і поділити корупцію на: корупцію серед еліт та великих корпорацій, корупцію на рівні малих і середніх підприємств, дрібного чиновництва та корупцію в повсякденні.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ КОРУПЦІЇ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ ТА ОСНОВНІ МЕТОДИ ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ

2.1 Основні передумови поширення рівня корупції та засоби її подолання в Україні та світі

Зазвичай країни мають дуже схожі регулятивні документи для боротьби та запобіганню корупції, але кардинально різні методи їх виконання та наслідки. Уряди в усьому світі застосовують подібні правила та інститути для боротьби з корупцією. Формально вони мають вимоги до аудиту, незалежні суди та процедури державних закупівель. Вони мають правила, що регулюють використання грошей у політиці, і незалежну владу, яка ліквідує монополії та заохочує конкуренцію. У них є політичні вибори, які обмежують владу чинного президента, і конституції, які передбачають суворі процедури найму на політичні посади. Проте корупція між ними сильно відрізняється, тому необхідно зазначити, чому деякі країни більше піддаються корупції, а інші – менше. Глобально є 3 причини даного феномену:

- процес державного будівництва;
- держава-рант'є (rentier state);
- розбещення корупцією.

Якщо детально дивитися на перший пункт – процес державного будівництва, то це трохи більше ніж культурна спадщина чи історія. Вплив корупції на країни може відрізнятися через, наприклад, недостатній консенсус щодо конституційних питань та органів управління. Або в країні є значна етнічна різноманітність, яка може стримувати боротьбу з корупцією. Можливо в державі були створені штучні кордони, це доволі розповсюджено в минулих колоніях. Також причиною може бути географія, наприклад, дуже важко регулювати корупцію в Індонезії, бо там багато островів. Або країна може знаходитися в

стані громадянської війни, тоді складно змусити населення дійти консенсусу та повірити в уряд, покластися на його інститути і поважати його закони.

Також може бути так, що спроби розбудови структур управління не є ефективними, бо вони були створені для отримання певних власних вигод. Ті особи, які створювали регуляторні інституції можуть отримувати власну вигоду від їхнього некоректного функціонування.

Інший аспект в процесі державного будівництва це наявність іноземних спеціалістів, їхнього впливу та законів, правил, що надходять звідусіль. Наприклад, коли Світовий Банк пропонує дати кредит на розвиток сфери охорони здоров'я, але ви повинні імплементувати низку вимог, правил, реформ чи законів. У даному випадку держава може представити дані зміни, але невідомо чи будуть вони дійсно ефективно працювати та мати позитивні наслідки. Також можна навести приклад Албанії, у 2002 році, коли вони запросили спеціалістів з Європейського Союзу для навчання суддів та правоохоронних органів правил прозорих державних закупівель тощо. Де-юре всі законодавчі акти та регулятивні документи були прописані на високому рівні та відповідали всім нормам, але де-факто всі дані документи не були переведенні на їхню національну мову, тому співробітники не змогли зрозуміти їхню суть та контекст. Тобто регулятивні міри були імплементовані документарно, щоб стати членами Євросоюзу, але насправді вони не використовувалися.

Наступною причиною різного впливу корупції під час державного будівництва, може бути проблема захоплення влади елітами для їхньої вигоди. Тобто вони обіцяють побороти корупцію та налагодити антикорупційний механізм, коли вони самі є коренем проблеми. У даній ситуації замість того, щоб розвивати демократичний устрій, вони обмежують свободу слова ЗМІ та критикують дискусію.

Другою глобальною причиною є – ситуація держав-рант'є. Дану проблему можна помітити в країнах, які багаті на невідновлювані ресурси (нафта, мінерали тощо), але не мають значного чи жодного розвитку суспільства. Наприклад, Нігерія, які виробляє олію та інші мінерали, але має маю набагато гіршу віддачу

ніж інші країни. Це може бути пов'язано з тим, що ринкові ціни на продукцію є завищені у порівнянні з ціною виробництва. Тому гроші, які сплачуються із-за кордону не доходять до державного бюджету, а крадуться особами, які відповідальні за дані операції чи урядом країни. Як наслідок з'являється політична корупція, розрив в доходах громадян, викривлення системи влади, утиск та невдалий розвиток населення.

Останньої глобальною причиною, чому деякі країни більше піддаються корупції ніж інші є розбещення корупцією. Даний аспект більш стосується сприйняття проблеми населенням. Сприйняття корупції визначає по-перше, легкість запропонувати хабар для отримання певної вигоди. По-друге, сприйняття корупції це, коли суспільство думає про ймовірність зустріти закорумпованого чиновника чи іншого діяча та, що станеться якщо корупціонер буде зловлений. Наприклад, якщо запропонувати хабар в державній установі в Україні, то в найкращому випадку тебе можуть попросити піти, а в найгіршому – хабар буде прийнятий. Але якщо особа навіть буде зловлена на корупційному правопорушенні в неї може бути уявлення, що вона може заплатити за власну свободу. Коли в Норвегії, у відносно прозорій країні, буде запропонований хабар, то найбільш ймовірно, що давачу буде відмовлено та будуть запровадженні масштабні штрафи та санкції. І по-третє, у високо корумпованій країні корупціонер може не хвилюватися за свою репутацію, бо є шанс знову знайти роботу після того, як інцидент стане забутим.

Як було зазначено попередньо, сьогодні в Україні є значна проблема високого рівня корупції. Тому є актуальним пошуки шляхів його зниження, в тому числі завдяки впровадженню позитивного закордонного досвіду в економічній, політичній та організаційних сферах. Дана ідея може бути ефективною тільки після ґрунтовного аналізу її позитивних і негативних сторін для запровадження антикорупційної політики в Україні.

Якщо проаналізувати глобальну боротьбу з корупцією, то Рада Європи розробила сучасні антикорупційні стандарти, європейські конвенції та інші правові документи. Наприклад, європейські стандарти з протидії корупції

висвітлені в таких міжнародних документах: Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією тощо. Також був створений спеціалізований контрольний орган за дотримання антикорупційних стандартів у державах-членах Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO) [19].

Україна також приєдналася до вищезазначених конвенцій, тим самим взявши на себе відповідальність створити ефективну антикорупційну політику та дієвий механізм протидії корупції. Додатково, у сфері запобігання корупції Україна активно співпрацює з Організацією економічного розвитку (ОЕСР), яка включає 37 країн-членів. На сьогоднішній день Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та ОЕСР є трійкою провідних економічних установ за їхнім впливом [19].

Вважається, що важливим для України є досвід Румунії у протидії корупції. В Європейському Союзі Румунія асоціюється з найагресивнішою антикорупційною політикою в 2000-х роках. За італійською моделлю у 2002 році в Румунії був створений Національний антикорупційний директорат Румунії (НАДР) для того, щоб розслідувати та розкривати корупційну діяльність. У НАДР оперують 145 прокурорів, 55 спеціалістів з різних регіонів, 220 поліцейських та 197 осіб, що відповідають за технічно-оперативний відділ. Даний орган спеціалізується на виявленні шахрайства за кошти Європейського Союзу, зловживання владою на посадах тощо. У 2014 році у НАДР було пікове навантаження, 145 прокурорів мали в сумі 911 кримінальних справ. До того ж було відправлено до суду 392 провадження щодо 81 поліцейського, 36 мерів, 35 суддів і прокурорів, 25 юристів і т.д. Додатково, грошові рахунки у розмірі 200 млн. євро були заморожені, а 30 млн. євро було конфісковано. У цьому ж році після другого звернення НАДР до парламенту країни було вирішено зняти імунітет з 10 колишніх міністрів, 1 міністра, 6 депутатів та 1 сенатора. Тобто, Національний антикорупційний директорат Румунії це правоохоронний орган,

який відповідає за кримінальне переслідування осіб, які брали участь в корупційному злочинні [19].

НАДР використовує «тестову перевірку на доброчесність» для випадкової поточної перевірки робітників правоохоронних органів, державних службовців на корупційну вразливість. Дана операція проводиться під прикриттям на підставі ордера прокурора. Наприклад, група людей проводила дану операцію на митниці на кордоні Румунії з Україною під виглядом осіб, що займаються контрабандою сигарет. Тож таким чином було виявлено та притягнуто до кримінальної відповідальності співробітників митниці. Додатково, у Румунії головно умовою фінансовою прозорістю чиновників є неперервний контроль за їхніми статками. Всього 10 осіб зі служби повернення активів мають доступ до баз даних з інтелектуальної, транспортної, демографічної, паспортної власності, нерухомості, власників зброї тощо. Завдяки спеціальним запитам вони можуть бути проінформовані про появу експортно-імпортних операцій, перетин кордону та навіть про наявність літаків, яхт, кораблів тощо [20].

В Україні було створено у 2015 році Національне антикорупційне бюро (НАБУ), яке за певними функціями має схожості з Національним антикорупційним директором Румунії. Результати їхньої діяльності поки відрізняються, це може бути спричинено тим, що в НАБУ працює менше людей і спеціалістів з навичками в розслідуванні злочинів та відповідних повноважень. Необхідно зазначити, що НАДР це підрозділ прокуратури Румунії, тому НАБУ відрізняється навіть статусом та позиціонуванням [21]. У 2017 році позитивним напрямком була взаємодія даних двох установ задля покращення навичок та знань українських інспекторів, що буде сприяти збільшенню висококваліфікованих спеціалістів в НАБУ, кількості розкритих справ, а також суспільну підтримку та визнання.

Досвід в боротьбі з корупцією на державному рівні у Грузії також був успішним і може бути застосований до країн зі схожими проблемами. Для написання антикорупційних основних документів та нормативно-законодавчих актів були запрошені експерти зі Світового банку, Міжнародного валютного

фонду та USAID, та запроваджені американські, британські, італійські та інші практики боротьби з корупцією. У 2008 році була створена Антикорупційна Рада Грузії, яка не є незалежним органом і не розробляє антикорупційну політику. Даний орган не має бюджету, і його члени можуть бути відсторонені урядом в будь-який час. Очільник Ради – міністр юстиції, а секретаріат – аналітичний департамент Міністерства юстиції Грузії, який складається з 16 осіб. Важливо те, що антикорупційна політика Грузії базується на Кримінальному кодексі Грузії, Плану дії та Антикорупційній стратегії. Дана стратегія має на 6 пріоритетних сфер: покращення антикорупційного законодавства, ефективний і прозорий державний сектор, поліпшення системи правосуддя, конкурентоспроможний приватний сектор, механізм запобігання корупції та вдосконалення процесу фінансування політичних партій [22].

У 2004 році в уряді Грузії першочерговою задачею було нівелювати корупційний рівень в державному секторі, і задля цього було проведено декілька основних реформ. Наприклад, уряд зменшив кількість державних діячів, що допомогло збільшити їхню заробітну плату та мобільність. Необхідно зазначити, що частина великого комплексу змін була проведена приблизно за 5 років, що є дуже швидким результатом. Відповідно до цих змін, грузинське населення має можливість виконати 300 адміністративних запитів за 15 хвилин без участі помічників (нотаріусів) [23].

Якщо проаналізувати досвід попередньо зазначених двох країн, які мають схоже корупційне середовище з Україною, то можна більше виділити політику Румунії. Вона є доволі жорсткою та справедливою, певний орган здійснює тотальний контроль за посадовцями, тобто за найбільшим осередком корупції в країні. Тому така практика є логічною. Якщо в країні корупція найбільше зосереджена в державному секторі, а особливо з державним службовцями, тому і потрібно контролювати дану сферу більше. Так як в Україні найпоширені форми корупції за дослідженням НАЗК [15] є хабарництво, конфлікт інтересів, торгівля впливом та відкати, то можливо є сенс також запровадити практику Румунії.

У Нідерландах існує більш лояльна трирівнева система для боротьби з корупцією. Деякі державні органи та інститути, наприклад, Міністерство оборони, в'язниці, департамент державних зборів тощо, вирішують випадки корупції всередині організацій. Задля даних операцій у них створені спеціальні відділи внутрішніх справ, які карають самостійно своїх співробітників зміщенням з посади, виплатою штрафів або звільненням [24].

У загальному антикорупційна політика Євросоюзу включає:

- наявність чіткого антикорупційного законодавства;
- відповідність міжнародним стандартам та документам;
- політичну волю;
- плідну роботу установ, які відповідають за дотримання антикорупційних норм;
- підзвітність та прозорість державних службовців;
- безкорупційний механізм прийняття на роботу в державний сектор;
- прийнятну заробітну плату;
- існування реєстру корупціонерів;
- чіткі правила фінансового контролю;
- ефективну широку практику конфіскації майна корупціонерів [24].

У Сінгапурі антикорупційна політика складається з двох частин. У першу частину входять запроваджені зміни в законодавстві: прийняття Акта про запобігання корупції з чітким переліком корупційних діянь і встановленням відповідальності за їх учинення, створення спеціального органу з протидії корупції — Бюро з розслідування випадків корупції з розширеними повноваженнями. Якщо була доведена вина в отриманні хабаря, то винний отримує покарання у вигляді позбавлення волі на 5 років чи штрафу в розмірі 100 тис. доларів США. А людина, яка надала не правдиву інформацію про вчинення кимось корупційної діяльності, може бути покараним у вигляді одного року ув'язнення чи штрафу в розмірі 10 тис. доларів США. В другу частину входить підвищена якість підбору кадрового державного апарату. Завдяки жорстким і репресивним методам боротьби з корупцією були звільнено численна

кількість працівників митниці та інших державних служб. Також дієвим було впровадження електронного урядування, що дало органам влади функціонувати в реальному часі та спілкуватися з громадянами, юридичними особами і організаціями [19].

Серед посткомуністичних країн існує думка, що феномен корупції можна знищити завдяки сильній державі, диктатурі та репресіям. Але наступний досвід Китаю доводить, що розстріли та довічне ув'язнення не мають 100% результату. Завдяки цьому навпаки створюється основа для підвищеного ризику, де люди згодні платити більші хабарі за свій запит. Додатково, це посилює владу правоохоронних органів, які мають монопольне право на смертний вирок [25]. Китай бореться з корупціонерами протягом довгого часу, і ставить це питання на перше місце. Якщо підсумувати, то в Китаї розповсюджені 3 можливі покарання за корупційні правопорушення. По-перше, важливий антикорупційний орган – комітет Дисциплінарної інспекції Комуністичної партії Китаю має широкі повноваження, в тому числі запровадження законів та правил, покарання корупціонерів всередині партії, а також ведення справ про виявлення корупції. Тобто він може призначати політичне покарання. По-друге, адміністративне покарання, регулюється агентством Адміністративної інспекції уряду, який має схожі повноваження з попереднім, але може додатково вводити адміністративні санкції на правопорушників. По-третє, найбільш небезпечне і найважче покарання – це кримінальне. У Китаї значна частина видів прояву корупції є тяжким злочином та може каратися стратою, що є розповсюдженою практикою в країні [26].

Грунтовне дослідження наявних антикорупційних політик та приклади їх ефективності було проведено з допомогою зібраної інформації про Румунію, Грузію, Нідерланди, Сінгапур та Китай. Це підштовхує до висновку, що корупція – це широкомасштабний феномен, поширення якого можна зменшити завдяки посиленій боротьбі уряду та всіх чиновників, контролю з боку антикорупційних органів та запровадженню ефективних реформ. Приклад світової боротьби проти корупції доводить, що універсальних заходів не існує. Кожна країна запроваджує

свої підходи для зниження рівня корупції, наприклад, вводить жорсткіші покарання (штрафи), сильніший контроль (бази даних у відкритому доступі, внутрішні відділи безпеки) та детальніші перевірки, створює чи змінює антикорупційні установи, полегшує отримання можливості користування послугами спеціалістів онлайн тощо. Необхідно пам'ятати, що підписані міжнародні документи, стосовно запровадження антикорупційних заходів, змушують країни їх дотримуватися. Тож ефективність проведеної антикорупційної політики в країнах світу залежить найчастіше від культурної спадщини та поведінки суспільства, коректне ведення кримінальних справ з винесенням справедливих вироків, посилення контролю та перевірок, і найголовніше – це прагнення урядової влади боротися з корупцією за допомогою антикорупційних заходів.

Отже, сьогодні в Україні є можливість створити поєднану систему корупційного контролю та покарання. Тобто незалежні громадські організації, антикорупційні установи повинні надалі розробляти заходи контролю та методології та підходи оцінки корупційного рівня в усіх сферах життя, а при його виявленні передавати розслідування в спеціалізовані органи. З боку державного апарату необхідно максимізувати перевірки державних діячів, змінити процес найму на державні посади. Додатково, треба запровадити законодавчою владою жорсткіші покарання чи штрафи за виявлену корупцію, які будуть виноситися в антикорупційному суді. Серед населення буде ефективним введення практики повідомлення про виявлення корупції та освідчення суспільства стосовно проявів, форм корупції та заходів покарання.

2.2 Критичний аналіз існуючих підходів щодо визначення корупційного рівня та методи оцінювання його обсягів

Як обсяг тіньової економіки так і масштаб корупції, бо вона є однією з її складових, може бути складно оцінити, бо вся статистика приховується від офіційної звітності. Відповідно до цього, методи вимірювання корупції є

найважливішим етапом в боротьбі з корупцією, бо вони повинні відповідати певній антикорупційній політиці, яку веде країна. Наприклад, дослідження з рівня корупції можуть висвітлити сфери в країні, де зосереджена велика частина корупційних злочинів для того, щоб уряд надалі впроваджував свою антикорупційну політику. Додатково, поширення статистичних звітів та інформації про корупцію, її наслідки привертають увагу громадян, які можуть створювати тиск на уряд задля створення та впровадження реформ. Також гравці приватного сектору, міжнародні компанії/організації/партнери, інвестора повинні розуміти ризики, з якими вони можуть зіткнутися. Наприклад, ризик втратити вкладений капітал, ризик зобов'язань (особистих чи корпоративних) та ризик сприяння проблеми корупції замість допомоги у розвитку.

Наразі широко використовується один з індикаторів – «Індекс сприйняття корупції» (далі – ІСК), який вираховується з 1995 року, і ранжує 180 країн та територій, за рівнем корупції в державному секторі. Дванадцять організацій, на основі тринадцяти різних джерел даних, зареєстрували інформацію про сприйняття корупції протягом 2-х років, щоб завдяки цим даним розрахувати показник ІСК за 2021 рік. Кожний рік «Індекс сприйняття корупції» розраховується відповідно до відповідей фахівців в антикорупційній політиці і бізнесменів, які проходили опитування. Ґрунтуючись на цьому, створюється шкала від нуля до ста, де найнижчий показник (0) інформує, що державний сектор країни є дуже корумпований, а найвищий показник (100) навпаки – прозорий. Наступна стандартизація балу відбувається завдяки вирахуванню середнього арифметичного значення з кожного з 13 джерел з балу, отриманого країною в певному році, а далі ділиться на середнє відхилення в межах такого джерела в цьому ж році. Дані проведені операції з показниками обраного року надають можливість порівняти бали ІСК в короткотерміновій динаміці з року в рік, з появи даного дослідження – 2012 року. Задля переведення в шкалу ІСК стандартизовані бали множать на показник середнього відхилення в межах індексу за 2012 рік (20), і додають середнє арифметичне значення ІСК також за 2012 рік (45), задля того, щоб вся система даних визначалася в рангу від нуля до

ста [27]. Якщо формалізувати зазначену методологію розрахунку ми отримуємо наступне (див. формулу 2.1):

$$\text{Бал ІСК}_{At} = \frac{\text{Бал}_{At} - \mu_t}{\sigma_t} * 20 + 45, \quad (2.1)$$

де Бал ІСК_{At} – бал Індексу сприйняття корупції певної країни A в певному році t ;

Бал_{At} – бал, який отримала країна A в році t ;

μ_t – середнє арифметичне значення кожного джерела в певному році t ;

σ_t – середнє відхилення в рамках такого джерела в році t .

Наступне опитування від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) для дослідження корупції це – «Барометр Світової Корупції» (Global Corruption Barometer), який вимірює вплив корупції на життя населення певної країни світу чи території, на основі їхніх суб'єктивних відповідей. З моменту випуску першого опитування у 2003 році Барометр досліджував досвід повсякденних людей, які стикаються з корупцією в усьому світі. Завдяки «Барометру Світової Корупції» десятки тисяч людей по всьому світу зазвітували їхні погляди та досвід, що робить його єдиним у світі опитуванням громадської думки щодо корупції. Також Барометр оцінює антикорупційні дії органів влади та їх ефективність. Опитувальною аудиторією є повнолітні громадяни всіх вікових категорій [28]. Під час даного опитування громадянам ставилися питання: «На вашу думку, за останній рік рівень корупції в вашій країні зменшився, збільшився чи залишився на тому самому рівні?», «Як багато людей з оточення президента/прем'єр-міністра (чи вони самі) причетні до корупції, чи ви не чули багато про це, щоб відповісти?», «Чи згодні ви, що звичайні люди можуть внести свій вклад в боротьбу з корупцією?» тощо. Тобто було створені такі питання, які допомагають скласти уявлення та оцінити корупційний клімат у певній країні чи території.

Додатково, широковідомим і більш професійним дослідженням вважають Світові Індикатори Управління (Worldwide Governance Indicators). Вони

включають більше ніж двісті країн за 1996-2021 роки, та відтворюють як індивідуальні так і сукупні індикатори управління, тобто наступні 6 сфер управління:

- Контроль за корупцією;
- Якість нормативів;
- Політична стійкість;
- Верховенство права;
- Результативність діяльності уряду;
- Голос і підзвітність [29].

Дані індикатори управління винайдені Аартом Краєм, Даніелем Кауфманом, такими організаціями як Інститут управління природними ресурсами (NRGI) та Інститут Брукінгса, разом з дослідницькою групою Світового банку. Сукупність цих показників включають думки значної кількості опитаних установ, населення та спеціалістів у країнах світу. Світові Індикатори Управління будуються на понад тридцяти джерелах інформації, наданими аналітичними центрами, недержавними, міжнародними організаціями, дослідницькими установами та приватними компаніями [29].

Вище зазначений показник «Контроль за корупцією» описує, в якому розмірі державна влада займається приватною вигодою, включаючи як дрібні, так і великі форми корупції, а також наскільки влада керується елітою та приватними інтересами. Даний індикатор також містить процентний рейтинг, який висвітлює місце певної країни серед усіх інших, починаючи з нуля – найнижчий рівень корупції, і закінчуючи сто – найвищий рівень корупції [30].

Якщо аналізувати показники та індикатори корупції, які можуть використовувати приватний сектор, то таких можна виділити декілька. По-перше, відоме велике сховище статистичної інформації це – Опитування підприємств від Світового Банку (World Bank Enterprise Surveys). Дане сховище пропонує широкий набір економічних даних про 171 000 фірм у 149 країнах, тобто з якими викликали стикалися компанії в певних країнах. Дані про шахрайство, корупцію, бізнес ризики тощо представлені різними способами,

корисними для дослідників, політиків, журналістів, консультантів, міжнародних організацій як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), ООН та інших [31].

По-друге, наступним джерелом інформації є – Індикатори легкості ведення бізнесу від Світового Банку (The Doing Business Indicators. The World Bank). Даний індекс надає кількісні показники щодо регулювання бізнесу та захисту прав власності, які можна порівняти в 190 економіках за певний проміжок часу. Показник легкості ведення бізнесу охоплює 12 сфер регулювання приватної установи. Десять із цих сфер — відкриття бізнесу, отримання дозволів на будівництво, отримання електроенергії, реєстрація власності, отримання кредитів, захист міноритарних інвесторів, сплата податків, торгівля через кордони, виконання контрактів та вирішення проблеми неплатоспроможності — включені в рейтинг та оцінку легкості ведення бізнесу. Даний показник також вимірює регулювання щодо найму працівників та укладання контрактів з урядом, які не входять до оцінки легкості ведення бізнесу та рейтингу. Документуючи зміни в регулюванні в 12 сферах підприємницької діяльності в 190 країнах, Індекс аналізує управління, яке сприяє ефективності та підтримує свободу ведення бізнесу [32]. Хоч дані показники і описують корупцію опосередковано, але вони висвітлюють забюрократизованість певної країни, що часто стає причиною появи та поширення корупції. Тобто чим більша є кількість бюрократії на шляху у бізнесу, тим є вищий корупційний ризик в певній країні. Однак, необхідно зазначити, що Світовий Банк нещодавно припинив дослідження даного показника через певні невідповідності у розрахунках. Група дослідників Світового Банку формує новий підхід для оцінки ділового та інвестиційного клімату в економіках у всьому світі після припинення проекту Індикаторів легкості ведення бізнесу. Оновлення щодо розвитку нового проекту «Сприятливе для бізнесу середовище» (СБС) буде згодом висвітлено на їхньому веб-сайті [32].

Проведений аналіз показників, дозволяє зробити висновок, що в методиці вирахування кожного показника визначення рівня корупції є певні неточності та

суб'єктивізм. Незважаючи на це, багато науковців і дослідників спираються на ці наявні дані та проводять свої аналізи саме ґрунтуючись на показниках таких як Індекс сприйняття корупції, Барометр Світової Корупції та Світові Індикатори Управління. У цей час приватний сектор та міжнародні інвестори, організації також звертають увагу на дослідження від Опитування підприємств від Світового Банку (World Bank Enterprise Surveys) та Індикатори легкості ведення бізнесу від Світового Банку (The Doing Business Indicators. The World Bank).

Висновки до розділу 2

У нашому сьогоденні багато країн мають спільні чи схожі регулятивні антикорупційні документи, але абсолютно різні шляхи їх виконання і наслідки. Було важливо проаналізувати, чому рівень корупції сильно відрізняються в країнах та територіях, які поділяють майже ідентичний рівень життя, правила поведінки, законодавство тощо. Тому було зазначено три основні причини даного феномену: певні аспекти в будівництві держави, проблема держави-рант'є і розбещення корупцією.

Після аналізу іноземного досвіду в боротьбі з корупцією важливо зазначити правові документи, якими апелюють велика частина країн світу: Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією тощо. Найбільш дієві економічні компанії, які співпрацюють з країнами задля запобігання корупції – це ОЕСР, Міжнародний Валютний Фонд та Світовий Банк.

Додатково, було зазначено, що найбільш близький приклад у формуванні антикорупційної політики для України є Румунія і Грузія. А також був проаналізований приклад Нідерландів і загалом антикорупційна політика ЄС, Сінгапуру та Китаю, були зроблені висновки і надані рекомендації для України. По-перше, основні кроки повинні впроваджуватися на рівні держави, а саме:

- Продовжити з громадськими організаціями розробку інструментів контролю та оцінки корупції;
- При виявленні порушень передавати справу в спеціальну антикорупційні органи України;
- Посилити перевірку державних службовців на місцях;
- Покращити систему відбору чиновників на посади;
- Запровадити більш суворі закони і покарання за корупцію (які будуть розглядатися незалежним Антикорупційним судом).

По-друге, з боку громадян повинні відбутися такі зміни:

- Впровадження практики повідомлення про корупцію;
- Освідчення суспільства про види і наслідки корупційних вчинків та покарання за них.

Також, змушувати уряд та населення України виконувати зазначені пункти будуть міжнародні документи, які були підписані, щоб привести антикорупційну політику до міжнародного рівня.

Проведене дослідження також висвітлює показники, які найчастіше використовують для визначення рівня закорумпованості тієї чи іншої країни. Для аналізу корупції в державному секторі найчастіше використовуються показники, які охоплюють 180 країн світу, «Індекс сприйняття корупції» та «Барометр Світової Корупції» від Трансперенсі Інтернешнл. Часто до них додають ще дослідження від Світового Банку – «Світові Індикатори Управління». Вони допомагають зрозуміти ставлення населення до антикорупційної політики уряду, їхнього прогресу або його відсутності. Корупція в приватному секторі найчастіше розраховується в індикаторах від Світового банку – «Опитування підприємств» та «Індикатори легкості введення бізнесу» (в майбутньому буде замінено на проєкт «Сприятливе для бізнесу середовище»). Вони висвітлюють економічну на інвестиційну сферу в певній країні чи території.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1 Особливості сучасного стану корупції в Україні та інших країн світу

Відповідно до неурядової громадської організації Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) та їхнього продукту – «Індексу сприйняття корупції» (Corruption Perception Index – CPI), який за оцінками експертів з антикорупції ранжує 180 країн і територій за рівнем корупції у державному секторі, рівень корупції в усьому світі залишається на місці.

Незважаючи на зобов'язання на папері, 131 країна не досягла значного прогресу в боротьбі з корупцією за останнє десятиліття, а цього року 27 країн перебувають на історично низькому показнику ІСК. Тим часом права людини та демократія в усьому світі піддаються нападу. Корупція сприяє порушенню прав людини і навпаки, забезпечення основних прав і свобод означає, що корупції залишається менше простору. Результати ІСК за 2021 рік показують, що країни з добре захищеними громадянськими та політичними свободами загалом краще контролюють корупцію. Тож виникає термінова потреба прискорити боротьбу з корупцією, якщо суспільство хоче зупинити порушення прав людини та занепад демократії в усьому світі [33].

Відповідно до вищезазначеного дослідження, понад дві третини країн (68 %) отримують бали нижче 50, а середній глобальний бал залишається незмінним – 43. З 2012 року 25 країн значно покращили свої оцінки, але за той же період 23 країни значно знизилися [33]. У таблиці 3.1 можна побачити порівняння країн за найвищими та найнищими балами ІСК:

Таблиця 3.1 Найкращі та найгірші країни за балами ІСК

Найкращі країни	Бал ІСК	Найгірші країни	Бал ІСК
-----------------	---------	-----------------	---------

Данія	88	Північна Корея	16
Фінляндія	88	Ємен	16
Нова Зеландія	88	Венесуела	14
Норвегія	85	Сомалі	13
Сінгапур	85	Сирія	13
Швеція	85	Південний Судан	11

Джерело: складено автором на основі даних [33].

Отже, у 2021 році першими є Данія, Фінляндія та Нова Зеландія, кожна з оцінками 88. Норвегія (85), Сінгапур (85), Швеція (85), Швейцарія (84), Нідерланди (82), Люксембург (81) і Німеччина (80), у нижній частині індексу залишаються Південний Судан (11), Сирія (13) і Сомалі (13). Країни, які переживають збройний конфлікт або авторитаризм, як правило, отримують найнижчі бали, зокрема Венесуела (14), Афганістан (16), Північна Корея (16), Ємен (16), Екваторіальна Гвінея (17), Лівія (17) і Туркменістан (19) [33].

Загалом, ІСК показує, що контроль над корупцією за останнє десятиліття погіршився у 86% країн. За останні п'ять років ряд країн значно впали в індексі, відповідно до таблиці 3.2, Канада (-8), Нікарагуа (-6), Гондурас (-6) і Венесуела (-4). Найбільш значними покращеннями за цей же період є Вірменія (+14), Ангола (+10), Південна Корея (+8), Узбекистан (+6), Молдова (+5) та Ефіопія (+4) [33].

Таблиця 3.2 Країни з найбільшими покращеннями та погіршеннями балів ІСК за останні 5 років

Країна	ІСК за 2017 рік	ІСК за 2021 рік	Різниця
Арменія	35	49	+14
Ангола	19	29	+10
Південна Корея	54	62	+8
Узбекистан	22	28	+6
Молдова	31	36	+5
Ефіопія	35	39	+4
Венесуела	18	14	-4

Гондурас	29	23	-6
Нікарагуа	26	20	-6
Канада	82	74	-8

Джерело: складено автором на основі даних [33].

Тим часом показники кількох демократичних країн, які раніше лідирували в Індексі та боролися за викорінення корупції у всьому світі, погіршуються. Багато з цих країн з високим рейтингом залишаються безпечним місцем для корумпованих осіб з-за кордону.

Від репресій проти прихильників опозиції в Білорусі до закриття ЗМІ та організацій громадянського суспільства в Нікарагуа, смертоносного насильства проти демонстрантів у Судані та вбивства правозахисників на Філіппінах, права людини та демократія наразі знаходяться під загрозою у всьому світі. Дедалі частіше права людей порушуються не лише в країнах із системною корупцією та слабкими інституціями, а й серед усталених демократій. Починаючи з 2012 року, 90% країн зафіксували або знизили свої громадянські свободи за індексом демократії. Глобальна пандемія COVID-19 також використовувалася в багатьох країнах як привід для обмеження основних свобод і відходу від важливих стримувань і противаг. І незважаючи на зростаючу міжнародну динаміку, спрямовану на припинення зловживання анонімними фіктивними компаніями, багато країн з високим рейтингом і відносно прозорим державним сектором продовжують уможлиблювати транснаціональну корупцію [33].

Аналіз результатів ІСК 2021 року показує, що дотримання прав людини має вирішальне значення в боротьбі з корупцією, а країни, які порушують громадянські свободи, як правило, мають нижчі бали ІСК. Корупція унеможливорює здатність урядів гарантувати права людини своїм громадянам. Це впливає на надання державних послуг, здійснення правосуддя та забезпечення безпеки для всіх. Зокрема, велика корупція, вчинена високопосадовцями, зазвичай поєднує масштабні транснаціональні крадіжки державних коштів із грубими порушеннями прав людини. Дослідження Трансперенсі Інтернешнл показує, що такі корупційні схеми, яким часто сприяють країни з розвинутою

економікою, що мають високі показники ІСК, посилюють репресії, дозволяючи автократам:

- Насолоджуватися вкраденими коштами. Наймаючи співучасників банкірів, юристів та посередників з нерухомості у великих фінансових центрах, корупціонери можуть зберігати свої незаконні прибутки, винагороджувати друзів і ще більше концентрувати свою владу;
- Очистити свою репутацію за кордоном. Авторитарні та клептократичні режими, підкупивши іноземних політиків та наймаючи західні фірми зі зв'язків із громадськістю та лобістів, пом'якшують міжнародний тиск на їхні порушення прав людини;
- Ухилятися від відповідальності. Через зловживання секретними компаніями та анонімними інвестиціями корупціонери можуть приховати свої правопорушення від правоохоронних чи судових органів і уникнути наслідків [33].

Додатково, корупція та безкарність роблять небезпечним для людей говорити та вимагати справедливості. Дев'яносто вісім відсотків із 331 вбивства правозахисників у 2020 році відбулися в країнах із високим рівнем корупції в державному секторі, в яких показник ІСК нижче 45. Принаймні 20 із цих випадків були правозахисниками, які зосередилися на протидії корупції. Корупція може бути багатогранною проблемою, тож Трансперенсі Інтернешнл висвітлили свої рекомендації. Дана організація закликає громадськість вимагати, щоб уряди діяли відповідно до власних зобов'язань щодо боротьби з корупцією та прав людини, деякі з яких є десятиліттями і залишаються невиконаними. Багато з успіхів у боротьбі з корупцією в новітній історії були зумовлені невтомними, скоординованими зусиллями звичайних людей, які пішли на великий особистий ризик, щоб зміни відбулися. Щоб припинити поширення корупції, порушень прав людини та занепаду демократії, люди повинні вимагати від своїх урядів:

- Підтримувати закони, необхідні для притягнення до відповідальності. Уряди повинні скасувати будь-які непропорційні обмеження свободи

вираження поглядів, запроваджені з початку пандемії тощо. Забезпечення правосуддя за злочини проти правозахисників також має бути невідкладним пріоритетом;

- Відновити та посилити інституційний контроль влади. Державні наглядові органи, такі як антикорупційні агенції та вищі аудиторські установи, повинні бути незалежними, мати відповідні ресурси та повноваження, щоб виявляти правопорушення та карати їх. Парламенти та суди також повинні бути пильними у запобіганні перевищення рівня виконавчої влади;
- Боротьбу з транснаціональними формами корупції. Урядам країн з розвиненою економікою необхідно виправити системні недоліки, які дозволяють транскордонній корупції залишатися непоміченою або несанкціонованою. Вони повинні закрити недоліки в законодавстві, регулювати професійних осіб, які сприяють фінансовій злочинності, і гарантувати, що корупціонери та їхні спільники не зможуть уникнути правосуддя;
- Захищати право на інформацію про державні витрати. У межах своїх зусиль із відновлення COVID-19 уряди повинні виконати зобов'язання, що містяться в політичній декларації ССГАООН від червня 2021 року, щодо включення антикорупційних гарантій у державні закупівлі. Максимальна прозорість державних витрат захищає життя та засоби до існування [33].

Необхідно також зазначити інше дослідження організації Трансперенсі Інтернешнл – «Барометр Світової Корупції» (Global Corruption Barometer), який оцінює наслідки корупційних правопорушень на життя населення в державах світу. Барометр показує позицію людей стосовно участі в корупції та оцінювання ефективності запроваджених урядами антикорупційних заходів [34]. Дане дослідження не проводиться кожний рік глобально. Останнє дослідження Барометру корупції серед всього світу було проведено з 2003 по 2017 рік, далі окремо аналізувалися Африка (2015-2019 рр.), Латинська Америка та Карибський басейн (2017-2019 рр.), Азія (2020 р.), країни Тихого океану (2021

р.) та країни Європейського Союзу (2021 р.). Коротко про результати кожного звіту буде наведено далі.

Результати глобального «Барометру Світової Корупції» охоплюють 119 країн, територій та регіонів по всьому світу. Він заснований на інтерв'ю з 162 136 дорослими з березня 2014 року по січень 2017 року. Відповідно до звіту, у всьому світі майже 1 особа з 4 сказали, що дали хабар під час доступу до державних послуг за останні 12 місяців. Тож можна побачити, що більшість людей у всьому світі (57%) не вважали, що уряди добре борються з корупцією. Але 58% опитуваних віком до 24 років, та 50% віком у 55 років вважають, що мають владу, щоб подолати корупцію самотійно. У таблиці 3.3 висвітлено країни, де населення відчуває себе найбільш і найменш причетними до зміни рівня корупції в своїй країні чи території. Тож, можна побачити, що в Білорусії, Чехії, Україні, Хорватії та Словаччині громадяни не відчувають, що можуть змінити рівень корупції, та найбільш залученими в боротьбу з корупцією відчувається населення в Бразилії, Гренландії, Коста Ріці, Парагваї та Португалії [35].

Таблиця 3.3 Перелік країн, де люди відчували себе найменш/найбільш залученими в боротьбу з корупцією в 2017 році, % погоджених

Країни, де люди є найменш залученими в боротьбу з корупцією, % погоджених	Країни, де люди є найбільш залученими в боротьбу з корупцією, % погоджених
Білорусь – 10%	Бразилія – 83%
Чехія – 12%	Гренландія – 83%
Україна – 14%	Коста Ріка – 82%
Угорщина – 14%	Парагвай – 82%
Словаччина – 18%	Португалія – 82%

Джерело: складено автором на основі даних [35].

Також на рисунку 3.1 відображено графік, де показані установи, які є найбільш корумповані за опитуванням суспільства з досліджуваної сукупності країн. З Барометру корупції можна побачити, що 36% громадян вважає, що

поліція і виборні посадовці є в більшості корумпованими, 35% і 34% громадян вважають, що це – державні чиновники та керівники підприємств відповідно, 33% – місцевий уряд, 32% – прем'єр міністр/президент та податківці, 30% – судді і 30% – релігійні лідери.

Рисунок 3.1 – Інститути, які є найбільш корумповані в середньому по світу за 2017 рік (% опитуваних погодились)

Джерело: складено автором на основі даних [35].

Отже, з графіка 3.1 можна помітити, що опитувані громадяни зі 119 країн, територій та регіонів вважають, що виборні представники, поліція, урядові чиновники є найбільш корумповані. Населення країн не довіряють цим інститутам, хоча саме вони повинні забезпечувати захист та високий рівень життя громадян. Також 18% опитуваних вважають найменш корумпованими релігійних лідерів. Це може бути спричинено тим, що в деяких країнах релігія досі відіграє велику роль в державотворенні, або громадяни вважають, що люди з високими моральними цінностями, тобто релігійні лідери, не можуть бути причетними до корупційної діяльності.

Додатково, після аналізу «Барометру Світової Корупції» (Global Corruption Barometer) за 2017 рік можна помітити, що регіонально існують деякі відмінності в результатах:

- у Європі та Центральній Азії (31%) найбільш корумпованими вважалися державні представники;
- у Північній Африці та Близькому Сході 45% населення вважає, що виборні представники, державні службовці та податківці є високо корумпованими;
- в Африці на південь від Сахари та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні опитувані (47% та 39% відповідно) вважали поліцію найбільш корумпованою [35].

Якщо навести результати хабарництва окремо по регіонах, то ми можемо побачити такий результат на рисунку 3.2.

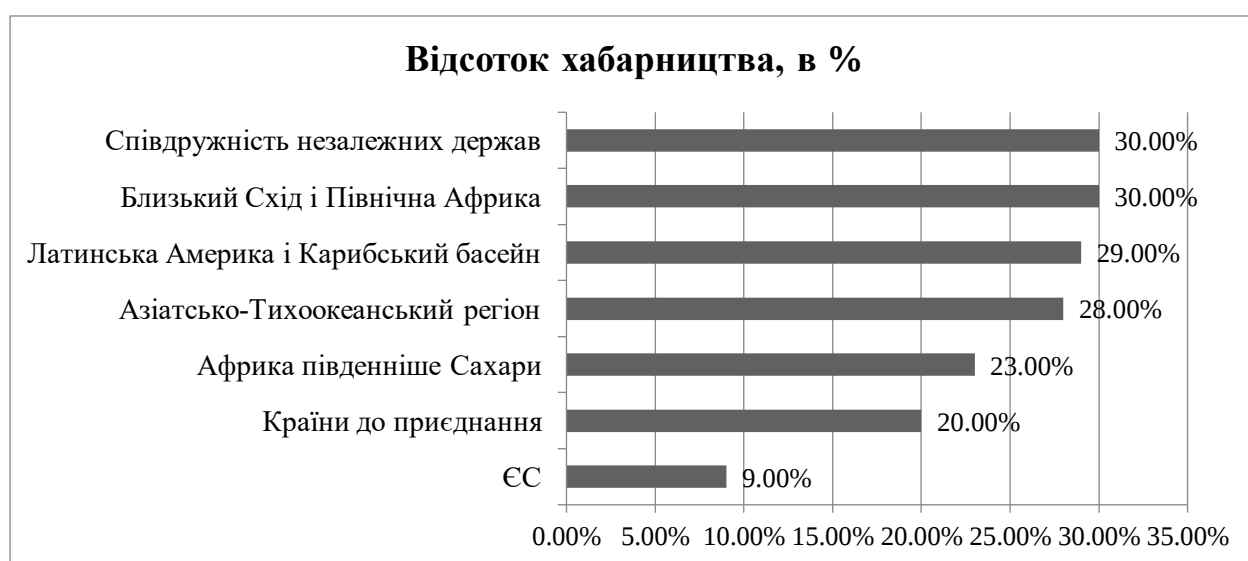

Рисунок 3.2 – Відсоток хабарництва в регіонах світу за 2017 рік

Джерело: складено автором на основі даних [35].

Відповідно до даних з рис. 3.2 можна зробити висновок, що найбільше дають і беруть хабарі в країнах колишньої співдружності незалежних держав (30%), в Північній Африці та Близькому Сході (30%). 29% та 28% опитуваних стикалися з хабарями в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та Африці (південніше Сахари) відповідно. Трохи краща ситуації в країнах-кандидатах до приєднання до Європейського Союзу (20%), та найменший відсотковий показник в ЄС (9%). Отже, з дослідження випливає, що корупція найбільше зосереджена в країнах, де не розвинута демократія, свобода слова або не стабільна ситуація в країні тощо.

З 2015 року по 2019 рік проводився аналіз «Барометру Світової Корупції» про країни Африки в якому, що було опитано більше ніж 47 тис громадян з 35 країн. Тож 55% з опитуваних вважають, що рівень корупції збільшився за останній рік, та 23% - які вважають, що зменшився, 16% - вважають, що не змінився [36]. Також на рис. 3.3 висвітлено відсоток громадян, які думають, що більшість працівників в даних інститутах корумповані.

Рисунок 3.3 – Інститути, які є найбільш корумповані в Африці 2015-2019 рр. (% опитуваних погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [36].

Відповідно до опитаних, 59% громадян впевнені, що їхній уряд не бореться з корупцією, а 34% - вважають навпаки. У дослідженні висвітлено, що більше ніж 1 особа з 4 платала хабарі, звертаючись до державних послуг за останній рік. Якщо в абсолютних показниках, то це майже 130 млн громадян. З 35 досліджуваних країн, найбільше відсотків населення стикалися з хабарями в Демократичній республіці Конго (80%), Ліберії (53%), Сьєрі-Леоні (52%), та найнижчі показники в Кабо-Верде (8%), Ботсвані (7%), Маврікії (5%) [36].

Додатково, було зазначено, що в Африканських країнах більш схильні платити хабарі чоловіки – 32% опитуваних, хто використовував державні послуги за останній рік, ніж жінки – 25%, а бідні люди вдвічі частіше дають

хабарі ніж багаті. Але найбільш вражаючою статистикою є те, що 32% молодих осіб (віком від 18 до 34 років) більш ймовірно будуть давати хабарі, ніж старі люди (віком 55+ років) [36]. Тобто на 2019 рік молодь в Африці вважала, що найкращим вибором є хабар, корупція не є негативним явищем, тож у них немає нетерпимості корупції і бажання її зменшувати.

Відповідно до дослідження на Африканському континенті можна зробити висновок, що на тій території корупція є поширеним явищем серед усіх верств населення, молоді люди продовжують підтримувати корупційне середовище і не намагаються щось змінювати. Дана ситуація складалася можливо через нерозвиненість континенту, низький рівень свободи слова тощо.

Також необхідно зазначити дослідження «Барометру Світової Корупції» (Global Corruption Barometer), яке проводилося з 2017 по 2019 роки в країнах Латинської Америки та Карибського басейну. Під час даного аналізу було опитано більше ніж 17 тис громадян з 18 країн, більше половини з яких (53%) вважають, що рівень корупції збільшився за останній рік в цих регіонах, 16% – що рівень зменшився та 29% – що корупція на сталому рівні. На рисунку 3.4 можна побачити скільки відсотків опитуваного населення вважає, що певні інститути є корумповані [37].

Рисунок 3.4 – Інститути, які є найбільш корумповані в Латинській Америці та Карибському басейні 2017-2019 рр. (% опитуваних погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [37].

Відповідно до рис. 3.4 ми бачимо доволі високу статистику, що в основному державні діячі (офіс президента, прем'єра, члени парламенту, урядовці, місцеві чиновники) є високо корумповані за версією населення. Найбільше громадяни довіряють журналістами, недержавним організаціям та релігійним лідерам.

Додатково, 85% опитуваного населення вважає, що корупція в уряді є великою проблемою, 13% – що урядова корупція це не проблема, тому тільки 1 людина з 5 вірить своєму уряду. Було зазначено, що більше ніж 1 людина з 5, які зверталися до державних послуг за останній рік, платили хабарі, в розрахунку це приблизно 56 млн громадян. З 18 досліджуваних країн, у Венесуелі 50% користувачів державних послуг платили хабар за останні 12 місяців, у Мексиці – 34%, у Перу – 30%. Найбільш прозорими країнами виявилися Бразилія, де тільки 11% громадян платили хабар, Барбадос – 9% та Коста Ріка – 7%. У Сальвадорі, Гондурасі, Ямаїці та Венесуелі приблизно $\frac{3}{4}$ опитуваного населення вважають, що будуть покарані про повідомлення корупції. На Багамських островах, у Гаяні та Панамі 77% опитаних вважають, що мають вплив на боротьбу з корупцією [37].

У даному Барометрі Корупції було проведено аналіз стосовно ролі жінок в корупційному середовищі країн Латинської Америки та Карибського басейну та зроблено висновки, що жінки більш ймовірно будуть давати хабарі в сферах освіти та охорони здоров'я, а бідні жінки більш схильні давати хабар суддям ніж представниці з вищим доходом [37].

Від хабарів до використання особистих зв'язків, від купівлі голосів до вимагання інтимного характеру – корупція в Азії набуває різних форм відповідно до аналізу «Барометру Світової Корупції» в країнах Азії в 2020 році. Незважаючи на величезні соціально-економічні та політичні відмінності, корупція залишається однією з ключових проблем у всій Азії, до якої додається пандемія

COVID-19 та її значні наслідки для здоров'я та економіки. Повідомляється, що громадяни добре знають про корупцію в регіоні: 74% з 20 000 учасників опитування вважають, що корупція в уряді є великою проблемою в їхній країні, і 1 з 5 людей, які скористалися державними послугами за останні 12 місяців, заплатила хабар. Принаймні чверть з 17 досліджуваних країн вважаються авторитарними, що відзначаються відсутністю громадянських і політичних прав, таких як свобода слова, політична та громадянська участь [38].

Найбільша кількість людей, які вважають, що проблема корупції в уряді велика, в Індонезії – 92% опитаних громадян, Тайвані – 93%, Мальдівах – 90%, Індії – 89%, Тайланді – 88%, Філіппінах – 86%, Японії – 85% та Непалі – 84%. Трохи менший відсоток мають Малайзія та Бангладеш по 72%, Монголія – 69%, Китай – 62%, Південна Корея – 55%, М'янма – 50% та Камбоджа – 33%. Дана ситуація є катастрофічною, бо середній показник корупції в уряді у 74% - це дуже багато. У звіті також зазначено, що майже кожна п'ята особа, яка отримувала доступ до державних послуг, таких як охорона здоров'я та освіта, давала хабар у попередньому році. Це дорівнює приблизно 836 мільйонам громадян [38].

Крім сплати хабарів, громадяни часто використовують інші форми корупції, а саме особисті зв'язки, щоб отримати доступ до необхідних їм державних послуг або якісніших послуг [38]. Кожний п'ятий громадянин (20%), який контактував із судами, використовував свої особисті зв'язки, щоб отримати послугу чи уникнути проблеми. Аналогічно, майже кожен п'ятий громадянин (19%), який стикався з поліцією, документами, що посвідчують особу, або комунальними службами, використовував свої особисті зв'язки для отримання послуги. Найнижчі показники мають школи та лікарні – 18 та 16 відсотків відповідно. Існують також гендерні відмінності в тому, як люди платять хабарі або використовують особисті зв'язки. Наприклад, жінки частіше платять хабарі та використовують особисті зв'язки для отримання документів, таких як паспорти чи водійські права. При цьому чоловіки частіше дають хабарі за медичні послуги, комунальні послуги та міліцію. Чоловіки також частіше використовують свої зв'язки для отримання освіти, охорони здоров'я та

комунальних послуг. Порівняно з жінками, чоловіки в 2,5 рази частіше дають хабар поліцейським [39].

Незважаючи на уявлення про те, що корупція в уряді є великою проблемою, багато людей висловлюють позитивну підтримку діям, які здійснені їхніми урядами. Шістдесят один відсоток людей вважають, що їхній уряд добре справляється з боротьбою з корупцією, але тридцять два відсотки громадян вважають, що більшість або всі парламентарі причетні до корупції. Наскільки корумповані інститути в країнах Азії по версії опитаного населення можна побачити на рис. 3.5.

Рисунок 3.5 – Інститути, які є найбільш корумповані в Азії 2020 р. (% опитуваних погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [38].

Відповідно до попереднього рисунку, можна зробити висновок, що в цих країнах дійсно значний рівень корупції в вищих ешелонах влади, але тільки третина опитуваних вважають, що всі або більшість корумповані, або бояться про це повідомляти правдиво.

У звіті «Барометру Світової Корупції» вперше висвітлюються дані про вимагання інтимного характеру в Азії. Сексуальне вимагання — це зловживання владою з метою отримання сексуальної вигоди або переваги і часто відбувається

в обмін на державні послуги, як-от охорона здоров'я чи освіта. У 2020 році громадяни Індонезії, Шрі-Ланки та Таїланду зазнавали найвищого рівня сексуального вимагання, коли зверталися до державної служби або знають когось, хто мав такий досвід [38].

Незважаючи на побоювання помсти, після повідомлення про корупцію, люди в усьому регіоні мають надію в краще майбутнє без корупції. Більше ніж 3 особи з п'яти (62%) вважають, що звичайні люди можуть змінити ситуацію в боротьбі з корупцією [38].

Коли справа доходить до корупції, Тихоокеанський регіон був одним з найбільш недостатньо вивчених регіонів у світі. Тепер ситуація змінилася з випуском «Глобального Барометра Корупції» Трансперенсі Інтернешнл – країни Тихого океану 2021. Було запитано понад 6000 жителів тихоокеанських островів у десяти країнах і територіях, що вони думають про корупцію, чи стикалися з нею безпосередньо, і чи можна щось змінити. Результатом є найширші дані громадської думки про корупцію, які коли-небудь збиралися в регіоні. Опитування показує, що жителі тихоокеанських островів вважають, що корупція є великою проблемою як для їхніх урядів, так і для бізнес-сектора. Незважаючи на те, що більше половини респондентів повідомили про довіру до свого уряду, стосовно виконання своєї роботи та справедливого ставлення до людей, 61% вважають, що корупція є серйозною проблемою в їхньому уряді, а 56% вважають, що стає все гірше [40].

Близько третини опитаних по всьому регіону вважають, що більшість або всі члени парламенту та керівники урядових установ причетні до корупції. Безкарність також є проблемою, оскільки менше п'ятої частини респондентів (18%) вважають, що корумповані чиновники часто стикаються з відповідними наслідками за свої дії. Крім того, лише 14% вважають, що їхній уряд регулярно враховує їх голос під час прийняття рішень. Одним із найбільш значущих результатів було те, як часто звичайні люди в Тихоокеанському регіоні безпосередньо стикаються з корупцією у своєму повсякденному житті. Тридцять два відсотки опитаних нещодавно дали хабар за отримання державних послуг –

це найвищий показник, ніж у будь-якому іншому регіоні, дослідженому Трансперенсі Інтернешнл. Однак значення сильно відрізняються залежно від країни (див. рис. 3.6). У всьому регіоні найпоширенішою причиною хабарництва було отримання швидшої чи якісної державної служби [40].

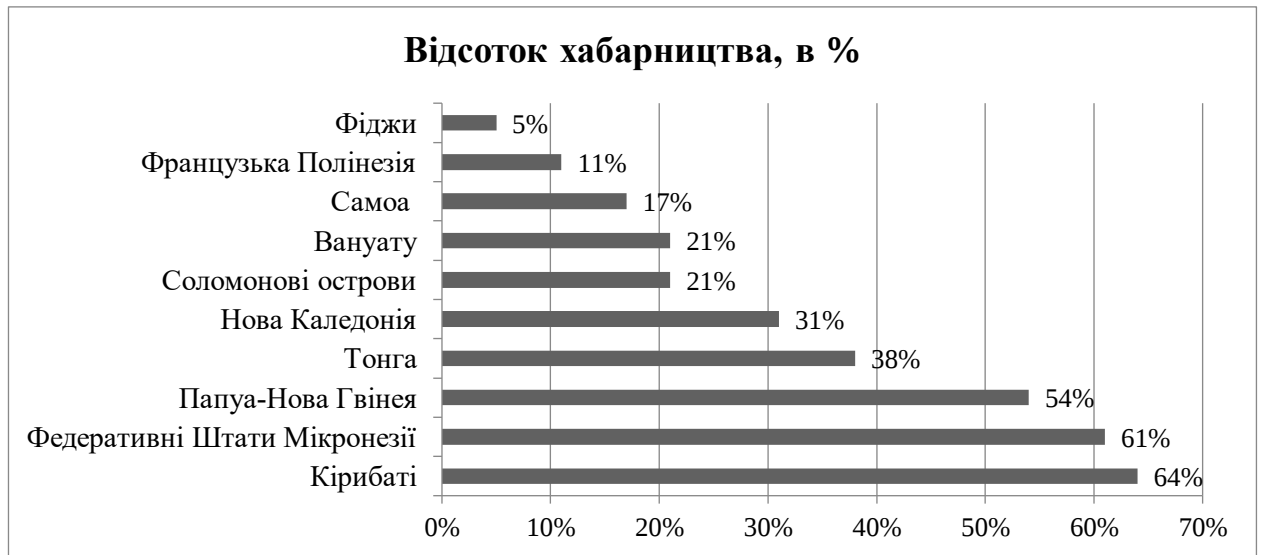

Рисунок 3.6 – Відсоток хабарництва в Тихоокеанському регіоні за 2021 рік
Джерело: складено автором на основі даних [40].

Виявилося що, хабарництво є проблемою для багатьох державних служб, від подачі заяв на отримання офіційних державних документів до роботи з поліцією. Тож на рис. 3.7 можна побачити яким інститутам громадяни Тихоокеанського регіону довіряють найбільше та найменше.

Рисунок 3.7 – Інститути, які є найбільш корумповані в країнах Тихого океану в 2021 р. (% опитуваних погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [40].

Необхідно зазначити, що дана статистика кардинально відрізняється від решти світу. Вперше з усіх попередньо проаналізованих регіонів, можна побачити, що майже чверть опитуваного населення вважає лікарні, приватні школи та установи з надання комунальних послуг найбільш корумпованими. Дана статистика висвітлює, що в цих невеликих країнах найбільше процвітає повсякденна корупція, бо з вище зазначеними сферами люди стикаються кожний день.

Додатково зазначено, що лише 13% тих, хто давав хабар за державну послугу, повідомили про це. На Фіджі та Кірибаті цей показник зростає приблизно до 30%. Ще більш значущим є те, що 38% респондентів кажуть, що вони або хтось із їхніх знайомих особисто стикалися з тим, коли чиновник просить про сексуальні дії в обмін на важливу державну послугу. Також по всьому регіону приблизно чверті респондентів запропонували хабар за свої голоси. Це має серйозні наслідки для чесності національних та місцевих виборів. Найбільше куплених голосів було підтверджено в Федеративних Штатах Мікронезії – 58%, Папуа-Новій Гвінеї – 57%, Кірибаті – 45%, та найменше в Новій Каледонії – 6%, Фіджі – 4% та Тонзі – 3%. Крім того, 15% людей отримали погрози помсти, якщо вони не проголосували певним чином [40].

Жителі тихоокеанських островів стурбовані не лише їхніми урядами. Більшість опитаних людей вважають, що корупція також є великою проблемою в бізнесі (згідно з рис. 3.8).

Рисунок 3.8 – Відсоток опитуваних, хто вважає що проблема корупції в бізнесі значуща в Тихоокеанських країнах (% опитуваних погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [40].

Було визначено, що гарячою точкою корупції є державні контракти, і понад дві третини респондентів вважають, що бізнес захищений за допомогою хабарів і зв'язків. Майже половина опитаних Трансперенсі Інтернешнл вважає, що компанії, які видобувають природні ресурси, мало контролюються, що викликає особливе занепокоєння, враховуючи, що це одна з найбільших галузей промисловості в регіоні. Доброю новиною є те, що понад 70% респондентів стверджують, що звичайні люди можуть допомогти боротися з корупцією. Більше 60% також вважають, що їхній уряд добре справляється з боротьбою проти корупції [40].

Останнє дослідження «Барометру Світової Корупції» 2021 року стосується країн Європейського Союзу та показує, наскільки вправно найбільш демократичні країни борються з корупцією в своїх країнах. Конфлікт інтересів під час надання державних контрактів, неправомірний вплив бізнесу на політику, хабарі, використання особистих зв'язків під час доступу до державних послуг – це форми корупції, яких вона набуває по всьому Європейському Союзу (ЄС). Незважаючи на чистий імідж регіону, останній глобальний Барометр корупції

про ЄС показує, що люди занадто обізнані про корупцію по всій території: 62% з понад 40 000 учасників опитування вважають, що корупція в уряді є великою проблемою в їхній країні [41].

Відповідно до результатів дослідження, майже третина людей вважають, що корупція в їхній країні погіршується, а 44% вважають, що ситуація не покращується. Також дане дослідження ставить під сумнів імідж ЄС як прозорого регіону через безкарність за правопорушення, використання особистих зв'язків під час доступу до державних послуг тощо. Воно також закликає до негайних і скоординованих дій проти зростаючої проблеми [42]. Тож на рисунку 3.9 можна побачити, скільки відсотків людей вважають, що корупція в країні збільшилася за останні 12 місяців.

Рисунок 3.9 – Відсоток людей, які вважають, що рівень корупції збільшився за попередні 12 місяців по країнах ЄС (% опитуваних погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [42].

Отже, з рис. 3.9 можна побачити, що найбільше люди занепокоєні зростанням корупції на Кіпрі – 65% опитуваних погодилися, що корупція зросла за попередній рік, а також в Словенії – 51%, Болгарії – 48% та Румунії – 45%.

Громадяни ЄС дедалі уважніше ставляться до стосунків бізнесу та уряду. Бо існує великий ризик того, що політика та нормативні акти створюються на користь вузьких приватних інтересів, а не загального блага суспільства. У дослідженні було виявлено, що менше третини людей (30%) вважають, що їхній уряд враховує їхні погляди при прийнятті рішень. Також майже половина опитуваних вважають, що хабарі або зв'язки зазвичай використовуються бізнесом для отримання прибуткових державних контрактів, і що великі компанії часто уникають сплати податків. З цього і випливає, що більше половини громадян в ЄС вважають, що їхнім урядом керують приватні інтереси [42].

Найбільше громадяни Словенії (70%), Болгарії та Кіпра (68%), Чехії (67%), Хорватії (66%), Іспанії (64%), Латвії та Португалії (63%), Німеччини (62%), Литви та Польщі (61%) вважають, що їхні уряди керуються інтересами приватного сектору [42].

Додатково, дослідження виявило, що майже дві третини людей в ЄС вважають, що корупція в уряді є проблемою в їхній країні. Це погіршується через поширене уявлення про безкарність, і лише 21% людей вважають, що чиновники часто стикаються з відповідними покараннями за корупцію [42]. На рис. 3.10 можна побачити, яким інститутам громадяни Європейського Союзу довіряють найбільше та найменше.

Рисунок 3.10 – Інститути, які є найбільш корумповані в ЄС 2021р. (% опитуваних погодилися)

Джерело: складено автором на основі даних [42].

Відповідно до проведеного аналізу, громадяни розділилися щодо того, які установи мають найбільші проблеми з корупцією. У половині країн ЄС прем'єр-міністри та члени парламенту вважаються найбільш корумпованими, в іншій половині – керівники бізнесу та банкіри. Проте довіра до поліції, органів місцевого самоврядування та судів висока в усьому регіоні, бо більше 60% жителів ЄС повідомили, що довіряють цим установам.

Варто зазначити, що хоча рівень хабарництва залишається низьким (7%), було виявлено, що близько 3 з 10 людей використовували особистий зв'язок для доступу до охорони здоров'я, освіти та інших державних послуг. Це еквівалентно понад 106 мільйонам людей по всьому регіону. Сьогодні сектор охорони здоров'я – це доволі критичний осередок корупції. Тому це викликає особливе занепокоєння під час нинішньої пандемії COVID-19, коли громадянам терміново потрібна медична допомога та вакцинація. Хоча лише 6% людей дали хабар за медичне обслуговування, 29% жителів ЄС використовували особисті зв'язки для отримання медичної допомоги [42].

Думки в громадян ЄС розділилися, коли йдеться про безпеку повідомлення про корупцію – близько половини людей вважають, що вони зазнають помсти, якщо повідомлять про корупцію, і така ж кількість вважає, що це безпечно. Але люди по всьому регіону мають надію, бо майже дві третини жителів ЄС вважають, що звичайні люди можуть змінити ситуацію в боротьбі з корупцією.

Дані показника «Барометру Світової Корупції» (Global Corruption Barometer) стосовно України за 2013 рік, напередодні Революції Гідності, свідчили про те, що кожен третій українець згоден заради боротьби з корупцією брати участь в протестах, але результати 2016 року свідчать про певну зміну ситуації – 29% наших співгромадян готові відмовлятися платити хабар, 9% готові повідомляти про корупцію, 6% будуть голосувати за доброчесних кандидатів та партії, 7% готові вголос обговорювати проблему корупції, 2% готові вступити до антикорупційної організації, а 1% – не підтримувати не доброчесний бізнес [34].

У 2016 році опитування «Барометр Світової Корупції» також проводилося в Україні, після початку військової агресії Росії та Революції Гідності. Тоді 56% опитаних українців сказали, що корупція залишається важливим питанням для країни, а 72%, що рівень корупції не зменшився за останні 4 роки. 86% респондентів відповіли, що негативно оцінюють дії уряду у боротьбі з корупцією. Трохи менше половини опитаних (49%) впевнені, що багаті особи впливають на рішення уряду в бік власних інтересів, і рекомендують ввести суворіші обмеження задля запобігання. А 67% українців виявляють необхідність заборони фінансування політичних партій та кандидатів приватними фірмами [34].

На думку опитаних українців у 2016 році найбільш корумповані є державні діячі (65% опитаних), парламент (64%), податківці (62%), судді (61%), президент та прем'єр-міністр (60%), чиновники в місцевих самоврядуваннях (55%), поліція (54%), підприємці (46%), релігійні лідери (32%). На такі високі показники також вплинуло те, що 38% громадян України давали хабар при зверненні в державні установи продовж 2016 року. Необхідно зазначити, що респонденти найчастіше

платили хабар задля отримання послуг в початкових та середніх навчальних закладах (38% опитаних), медичній сфері (33%), під час спілкування з патрульною поліцією (33%), у галузі професійної освіти (31%), під час звернення для одержання виплат по безробіттю (9%), оформлення соціальних пільг (6%) [34].

Додатково, майже половина опитаних українців (42%) відмовлялися повідомляти про корупцію, бо 16% впевнені, що це ні на що не вплине, а 14% хвилюються за наслідки, які можуть бути вчинені в їхній бік після інформування. Навіть під час таких складних років в Україні покращилися настрої в 2016 році в порівнянні з 2013 роком, коли 74% респондентів не погодилися повідомити про корупцію, через те що 63% думали, що таким чином нічого не зміниться, а 24% хвилювалися за наслідки [34]. У період після 2016 року дане дослідження не проводилося в Україні, тому доволі складно побачити позитивну чи негативну динаміку в боротьбі з корупцією за версією населення, особливо після зміни влади та уряду. Особливо показовим будуть результати населення після закінчення бойових дій, які розпочала Росія на території України.

Отже, для дослідження рівня корупції науковцями найчастіше використовуються інструменти від Трансперенсі Інтернешнл: «Індекс сприйняття корупції» та «Барометру Світової Корупції». «Індекс сприйняття корупції» ґрунтується на професійній оцінці експертів та бізнесменів, в той час, коли «Барометр Світової Корупції» – на суб'єктивних твердженнях населення. Також в цей список можна включити Світові Індикатори Управління, які відображають корупцію в державному секторі для більш ніж 200 країн і територій. Приватний сектор часто використовує наступні індекси, для того щоб зрозуміти прозорість країни та легкість ведення бізнесу: Опитування підприємств від Світового Банку, Індикатори легкості ведення бізнесу від Світового Банку.

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що країни з нульовим рівнем корупції не існують, а також, що за останні роки дуже маленька кількість країн мали певні позитивні зрушення в рівні корупції. Найбільш

корумповані є найменш розвинуті країни, з неефективною економікою та не демократичною формою влади. Найбільша частина суспільства з досліджуваних країн вважає, що високо корумповані є виборні представники, тобто майбутня влада, поліція та уряд, що змушує їх відчувати себе менш захищеними на своїй території чи країні. Згідно з опитуванням «Барометру Світової Корупції» в Україні в 2016 році, громадяни не вірять і не бачать, що уряд робить якісь зміни в боротьбі з корупцією, а також малий відсоток населення, які погодились би повідомляти про випадки корупції чи сприяти антикорупційній політиці.

3.2 Порівняльний аналіз особливостей антикорупційної політики різних країн та оцінювання впливу фінансових та соціально-економічних факторів на рівень корупції

У наступному порівняльному аналізі антикорупційних політик буде висвітлено країни, які застосовують різні між собою заходи для подолання корупції, а саме: Румунію, Грузію, Сінгапур, Україну та Китай.

На рис. 3.11 зображено динаміку «Індексу сприйняття корупції» (Corruption Perception Index) в таких країнах як Сінгапур, Грузія, Румунія, Україна та Китай.

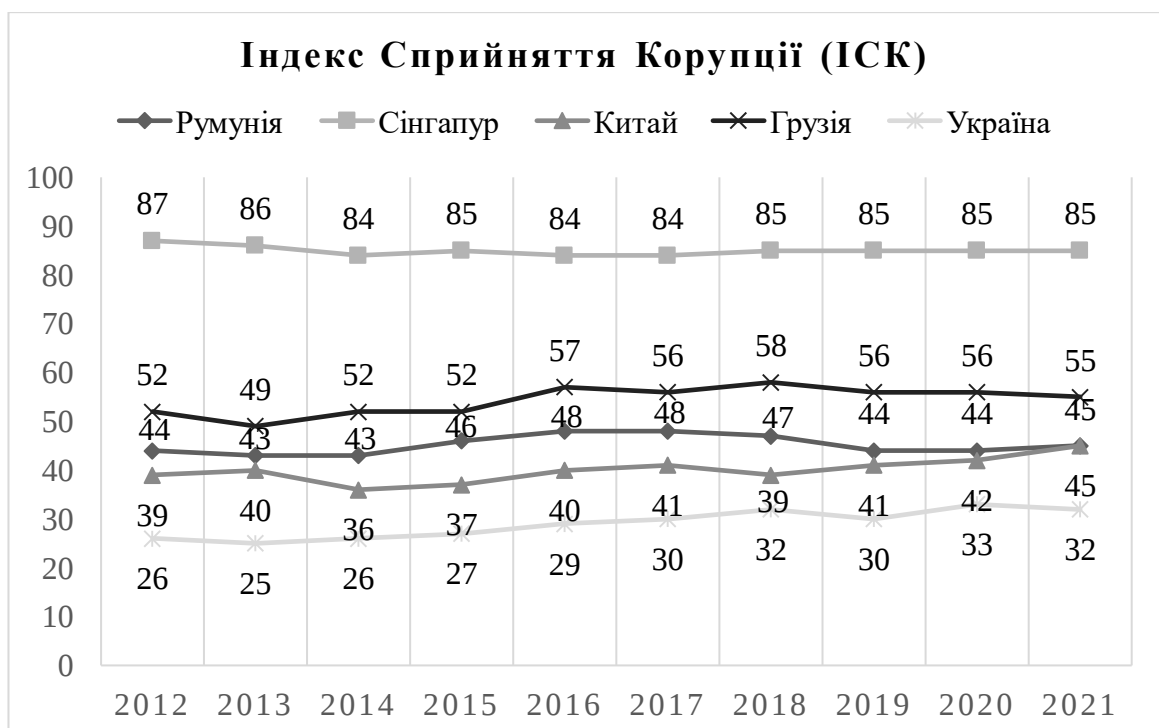

Рисунок 3.11 – «Індекс сприйняття корупції» за період 2012-2021 років в Сінгапурі, Грузії, Румунії, Україна та Китаї

Джерело: складено автором на основі даних [43].

Після аналізу вищезазначеної антикорупційної політики даних країн та ІСК, можна зробити висновок, що найбільш ефективною була Грузія (45 місце зі 180). Індекс зріс на 6 пунктів за 6 років, але погіршився в 2019 році. Це може бути так само пов'язано зі зміною влади в країні, бо в кінці 2018 року було обрано нового президента Грузії. У будь-якому випадку, дієвими для Грузії виявилися запроваджені реформи, а саме зменшення чисельності чиновників, збільшення їхньої мобільності та фінансового забезпечення. Хоч комплекс антикорупційних заходів був проведений за 5 років, що є дуже коротким терміном, він був успішний. Додатково, рівень корупції у Грузії зменшився завдяки запровадженню ініціативи, коли більше ніж 300 адміністративних послуг можна отримати за 15 хв в домах юстиції без додаткової допомоги посередників.

Сінгапур (4 місце зі 180) доводить власним прикладом ефективність їхньої антикорупційної політики, законів, штрафів і якісного підбору персоналу державного сектору. Його показник ІСК, який майже протягом всього часу коливається в допустимих межах, показує стабільно низький рівень корупції.

Відповідно до прикладу Румунії (66 місце зі 180) можна спостерігати, що Національний антикорупційний директорат є результативним антикорупційним органом, що викриває зловживання посадовими обов'язками, фінансове шахрайство та інше. Тож Румунія за 6 років спромоглася піднятися на 3-4 бали, хоч і мала спад в 2019 році.

З погляду на динаміку показника Китаю (66 місце зі 180) видно, що репресії та диктатура не завжди будуть мати позитивні наслідки в боротьбі з корупцією. Жорстокі закони та смертна кара за корупційну діяльність утримують високорозвинену країну на дуже низькій позиції в індексі сприйняття корупції. Упродовж 7 років показник сильно коливався, але після 2019 року були вчинені такі дії, що підняли Китай до 45 балів – найвищий показник за всі роки. І наразі Китай на вищому рівні боротьби з корупцією ніж Україна (32 бали).

Приклад Китаю (80 місце зі 180) показує, що диктатура і репресії не завжди будуть мати позитивні наслідки на корупцію в країні. Жорстокі закони та смертна кара за корупційну діяльність втримують високорозвинену країну на дуже низькій позиції в Індексі. Упродовж 7 років цей показник коливався в незначному діапазоні, але на 2019 рік, з позначкою в 41 бал, він був на кращому рівні ніж в Україні (30 балів).

Якщо проаналізувати дані ІСК в Україні, то можна помітити складну боротьбу з 2014 року, яка продовжується і до сих пір. За цей час Україна збільшила свій показник на 6 балів, що є гарним індикатором росту. Також важливо зазначити, що в 2021 році відбувся спад в межах похибки, але який може свідчити про застій антикорупційної боротьби. На думку Трансперенсі Інтернешнл Україна (Transparency International Ukraine) зменшення балів було спричинено такими факторами, як:

- Звільнення від відповідальності за неправдиве декларування топ-посадовців, чиновників і суддів відповідно до Рішення Конституційного Суду від 27 жовтня 2020 року;
- Відкладання прийняття Антикорупційної стратегії у другому читанні;
- Збільшення тиску на антикорупційне середовище;
- Відсутність імплементації судової реформи;
- Негативні нововведення в антимонопольному законодавстві та інші [44].

Однак це не означає, що в 2021 році не було позитивних зрушень. Тож, наприклад, попереднього року почав працювати процес цивільної конфіскації, було винесено багато вироків Вищого антикорупційного суду, відновлені повноваження НАЗК, змінені закони стосовно роботи НАБУ та АРМА тощо [44].

Додатково було порівняно рівень корупції, фінансові і соціально-економічні показники. Тож на рисунку 3.12 позначено індекс ІСК, ВВП на душу населення (показник фінансового благополуччя населення) та рівень безробіття (один із найбільших рушіїв корупції) в таких країнах: Сінгапур, Грузія, Румунія, Україна та Китай за 2020 рік.

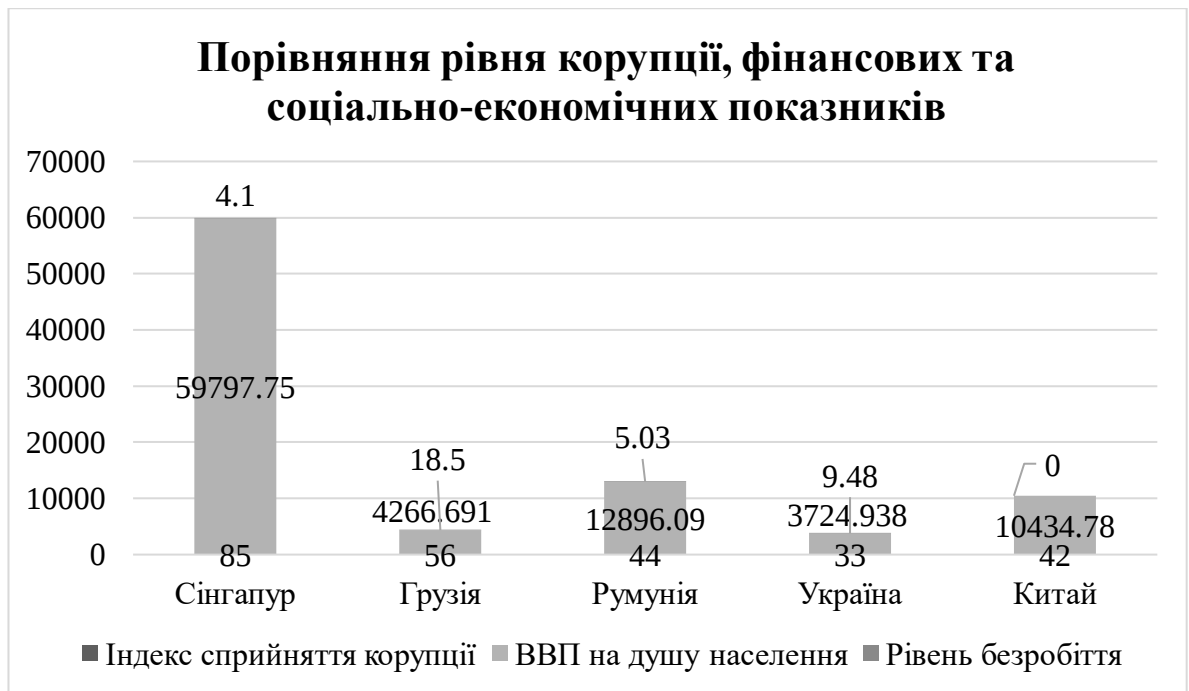

Рисунок 3.12 – Показник «Індекс сприйняття корупції», ВВП на душу населення, рівень безробіття в Сінгапурі, Грузії, Румунії, Україні та Китаї в 2020 році

Джерело: складено автором на основі даних [45], [46], [47].

З даного рисунку можна зробити висновок, що в Сінгапурі найнижчий рівень корупції, який міг бути спричинений високим фінансовим забезпеченням населення, рівнем життя та низьким рівнем безробіття. Тобто, Сінгапур це ідеальний приклад того, як повинен реагувати рівень корупції та зміни в демократичному та високорозвиненому суспільстві. Необхідно також зазначити порівняння Грузії та Румунії. У Грузії нижче рівень корупції ніж в Румунії, хоча нижчий рівень ВВП на душу населення та вищий рівень безробіття. Це може означати, що саме для цієї країни заходи зі зниження корупції відрізняються від сінгапурських. Це може бути пов'язаним з великою концентрацією корупції саме в політичних елітах та приватному секторі, які переслідують певні інтереси. Приклад Китаю аналізувати складніше, бо там наявна диктатура і не діють закони демократичного суспільства, хоч рівень безробіття нульовий. Стосовно України, то тут всі показники на низькому рівні. Виходячи з наявної інформації в Україні певна частина населення досі толерує корупцію в повсякденні, тому збільшення благополуччя населення може зменшити рівень корупції в країні.

Далі було проведено наступне дослідження на основі «Індексу сприйняття корупції», а саме розбивка країн на кластери за балами ІСК. Було взято 166 країн за 2012-2021 роки, які в програмі Statistica методом k-means було розподілено на 3 кластери:

- Низько корумповані країни – перший кластер;
- Середньо корумповані країни – другий кластер;
- Високо корумповані країни – третій кластер.

Отже, в додатку А зазначено середні по кластеру за кожний рік, і відповідно з цього ми можемо побачити, що середнє на кластеру 1 коливалося з межах від 72,2 балів до 74,6 балів, по кластеру 2 – від 41,7 до 43,7 і по кластеру 3 – від 24,9 до 26,1. У додатку Б, В, Г визначено, яка країна входить до 1,2,3 кластерів відповідно. Тож, наприклад, Україна знаходиться з кластері 3 – високо корумповані країни. А також з розподілу країн на кластери видно, що з серед усіх 166 країн, які брали участь в оцінюванні ІСК, 65 – високо та середньо корумповані, а лише 36 – низько корумповані. Це і є ще один доказ нашої тези, що світовий рівень корупції дуже високий, і ця проблема нагальна і тому потребує змін і реформ.

3.3 Емпіричний аналіз основних ризиків та загроз для корупційного рівня країн за різних початкових умов і припущень, рекомендації з подолання корупції

Для оцінювання впливу факторів на рівень корупційної діяльності на основі регресійного аналізу в якості залежної змінної було обрано показник «Індекс сприйняття корупції» від Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) з 2012 по 2017 (2019) роки. Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – показник, який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International. Індекс розраховують на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. Ключовим показником Індeksu є кількість балів, а не місце в рейтингу.

Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня в житті суспільства. Індекс оцінює корупцію лише в державному секторі [48].

Відповідно до нашого дослідження дані по цьому показнику були поділені на 3 різні групи країн відповідно до їхнього корупційного рівня:

- Низький рівень корупції – 46/43 країн/и;
- Середній рівень корупції – 59/53 країн/и;
- Високий рівень корупції – 64/56 країни (включаючи Україну).

Такий самий поділ мали і незалежні змінні, які використовувалися для даного аналізу. Перша незалежна змінна – це показник добробуту. У нашому випадку було обрано ВВП на душу населення, як індикатор рівня життя в певній країні. Дані були взяті з World Bank Open Data з 2012 по 2019 рік, і так само поділені на 3 групи країн [46]. Також для покращення моделі, змінну ВВП на душу населення було прологарифмовано.

Другою незалежною змінною було обрано показник тіньової економіки (за підходом MIMIC) від дослідження Медіни Л., Шнайдера Ф. з 2012 по 2017 роки, поділений також на 3 групи країн. Підхід Multiple Indicators, Multiple Causes (MIMIC) чітко розглядає кілька причин, а також множинні наслідки неформальної економіки. Методологія використовує асоціації між спостережуваними причинами та наслідками неспостережуваної змінної, в даному випадку неформальної економіки, для оцінки самої змінної [49].

Отже, метою цього дослідження є визначення впливу ВВП на душу населення та показника тіньової економіки. Тож, для тестування було обрано відповідні гіпотези:

- ВВП на душу населення має прямий вплив на рівень корупції;

Припущення каже, що при збільшенні показника добробуту – ВВП на душу населення, буде збільшуватися CPI, що свідчить про зменшення корупційного рівня.

- Показник тіньової економіки має обернений вплив на рівень корупції, бо чим більше індекс тіньової економіки тим гірша корупційна ситуація в

певній країні.

Тіньова економіка в певній мірі включає в себе корупцію. Тому буде логічно припустити, що при збільшення тіньової економіки в певній країні, кількість балів CPI буде зменшуватися, що свідчить про погіршення корупційного рівня.

Для тестування було обрано дану проблематику через необхідність зменшення корупції в Україні та світі. Наразі ми бачимо, що країн без корупції не існує, і проблема може існувати на різних рівнях. Даний аналіз буде також ефективним і для України, завдяки висновками та наданим рекомендаціям. На стадії, коли країна почала активну боротьбу з корупціонерами на всіх рівнях та в усіх секторах, потрібно проводити дослідження, що впливає на розвиток корупції. Окрім того, для подальшого ефективного економічного розвитку України, потрібно зменшити корупційне середовище та укріплювати фінансову систему, щоб іноземні інвестори зі своїми новітніми технологіями не боялися вкладати свій капітал у виробництво. Після чого будуть створюватися нові робочі місця, приватний сектор буде регулюватися більше ніж державний, буде зменшуватися інфляція та укріплюватися гривня.

Загальний вигляд моделей може бути описаний рівняннями (формули 3.1, 3.2, 3.3):

$$CPI_MED_t = \beta_0 + \beta_1 * LOG(GDP_MED)_t, \quad (3.1)$$

де CPI_MED_t – «Індекс сприйняття корупції» в країнах, де він посередній за t -й період;

$LOG(GDP_MED)_t$ – прологарифмований показник ВВП на душу населення в країнах з середнім рівнем корупції за t -й період;

β_0, β_1 – регресійні коефіцієнти при змінних.

$$CPI_LOW_t = \beta_0 - \beta_1 * SHAD_LOW_t, \quad (3.2)$$

де CPI_LOW_t – рівень корупції в країнах, де він низький за t -й період;

$SHAD_LOW_t$ – показник тіньової економіки в країнах з низьким рівнем корупції за t -й період;

β_0, β_1 – регресійні коефіцієнти при змінних.

$$CPI_HIGH_t = \beta_0 - \beta_1 * SHAD_HIGH_t, \quad (3.3)$$

де CPI_HIGH_t – рівень корупції в країнах, де він високий за t -й період;

$SHAD_HIGH_t$ – показник тіньової економіки в країнах з високим рівнем корупції за t -й період;

β_0, β_1 – регресійні коефіцієнти при змінних.

Отже, перед тим як почати практичну частину ми маємо декілька гіпотез про вплив факторів на результативну змінну, а саме: ВВП на душу населення має прямий вплив, індекс тіньової економіки має обернений вплив. Тож, після визначення всіх даних факторів, які в дослідженні повинні впливати на рівень корупції в країні, можна розпочати робити емпіричну модель, яка допоможе побачити реальну ситуацію в світі.

Тож, після побудови регресії для першої моделі з використанням панельних даних та перевірки моделі на адекватність в пакеті EViews 8, ми отримаємо наступні результати, які наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 Результати розрахунків на основі розробленої моделі панельних даних оцінювання впливу ВВП на душу населення на рівень корупції в країнах, де він посередній

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	19,40164	5,644058	3,437534	0,0006
LOG(GDP_MED)	2,560048	0,649683	3,940456	0,0001

Джерело: складено автором на основі даних [46], [48].

Відповідно, оцінена на реальних даних емпірична модель буде мати такий вигляд:

$$CPI_MED_t = 19,40_{(3,44)} + 2,56_{(3,94)} * LOG(GDP_MED)_t, \quad (3.4)$$

де CPI_MED_t – «Індекс сприйняття корупції» в країнах, де він посередній за t -й період;

$LOG(GDP_MED)_t$ – прологарифмований показник ВВП на душу населення в країнах з середнім рівнем корупції за t -й період.

Як видно, всі обрані фактори є статистично значущими, проте для остаточних висновків необхідно провести тест Хаусмана, щоб визначити яка модель є кращою: з фіксованими чи випадковими ефектами. Після проведеного тесту Хаусмана, ми можемо зробити висновок, що модель з випадковими ефектами є кращою ніж з фіксованими, бо p -value дорівнює $> 10\%$.

Також для перевірки адекватності моделі необхідно проаналізувати значення статистики Дарбіна-Ватсона (Durbin-Watson stat), коефіцієнта детермінації (R-squared) та статистики Фішера (F-statistic), які наведено в таблиці 3.4:

Таблиця 3.4 Статистичні показники першої регресії

Показник	Значення
R-squared	0,031944
F-statistic	15,50905
Prob(F-statistic)	0,000095
Durbin-Watson stat	0,699032

Джерело: складено автором на основі даних [46], [48].

Якщо проаналізувати статистику, то ВВП на душу населення є статистично значущим фактором ($Prob. < 0,05$), а також незалежна змінна описує залежну на приблизно 3,2 % (R-squared). При збільшенні ВВП на душу населення на 1, показник корупції збільшиться (покащиться) у 2,56 рази, що і підтверджує нашу попередню гіпотезу. Імовірність F-статистики менша за 0,1 (10 %), то це означає, що коефіцієнти моделі одночасно не є нулями, отже

модель адекватна. Показник Дарбіна-Ватсона показує справдження чи відхилення другого класичного припущення – відсутності автокореляції випадкових величин першого порядку. Після оцінки зон автокореляції видно, що наше значення знаходиться перед критичним значення, тобто воно знаходиться в зоні наявності автокореляції, але для панельних даних це не є критичним.

Також з проведеного аналізу необхідно зазначити ситуацію в країнах, які ми досліджували, це ми можемо побачити на рис. 3.13:

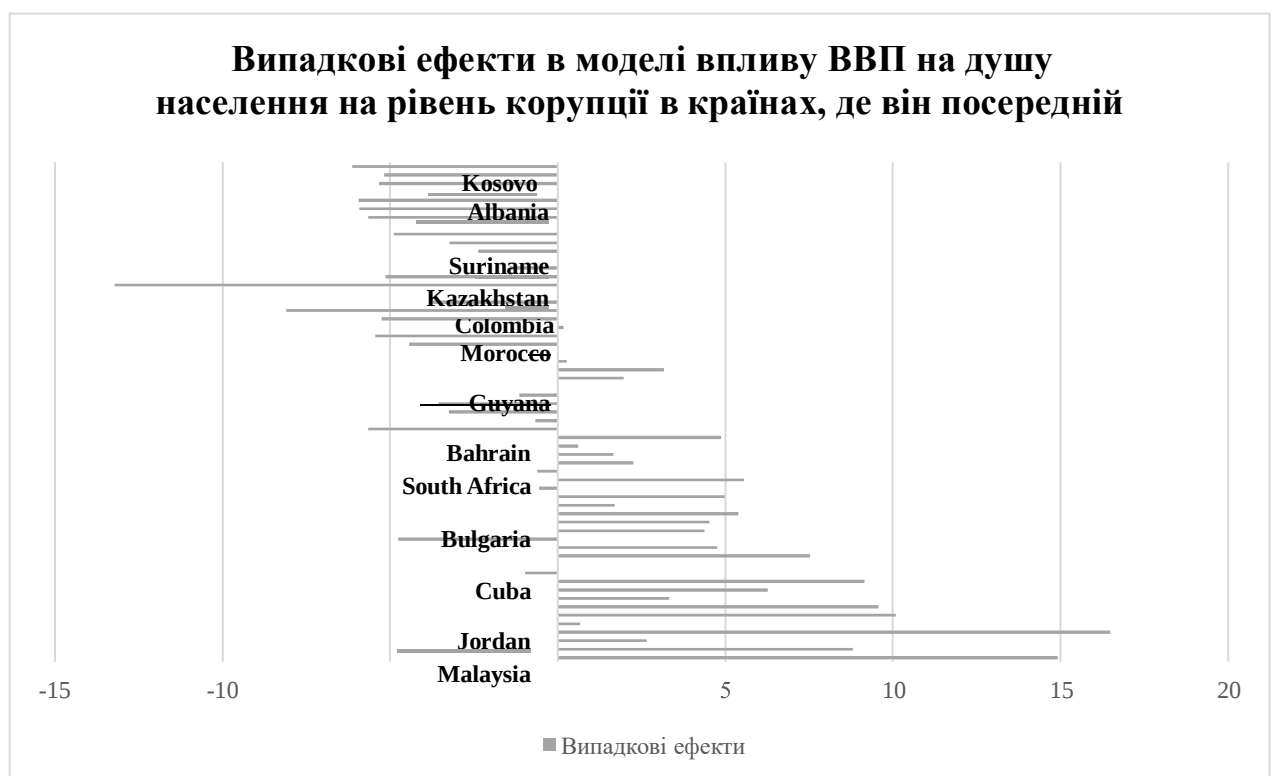

Рисунок 3.13 – Випадкові ефекти в моделі впливу ВВП на душу населення на рівень корупції в країнах, де він посередній

Джерело: розрахунки автора на основі [46], [48].

З аналізу даних, наведених на рис. 3.13 можна зробити висновок, що країни з негативними знаками, такі як Албанія, Казахстан тощо, мають гірші стартові умови такі як, наприклад, поганий менеджмент, інфраструктура, природні можливості тощо, порівняно з країнами з позитивними значеннями, такими як Італія, Малайзія тощо.

Також після побудови регресії для другої моделі з використанням панельних даних та перевірки моделі на адекватність в пакеті EViews 8, ми

отримаємо наступні результати, які наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 Результати розрахунків на основі розробленої моделі панельних даних оцінювання впливу тіньової економіки на рівень корупції в країнах, де він низький

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	78,19014	2,123896	36,81449	0,0000
SHAD_LOW	-0,419421	0,123803	-3,387813	0,0008

Джерело: складено автором на основі даних [48], [49].

Відповідно, оцінена на реальних даних емпірична модель буде мати такий вигляд:

$$CPI_LOW_t = 78,19_{(36,82)} - 0,42_{(-3,39)} * SHAD_LOW_t, \quad (3.5)$$

де CPI_LOW_t – рівень корупції в країнах, де він низький за t -й період;

$SHAD_LOW_t$ – показник тіньової економіки в країнах з низьким рівнем корупції за t -й період.

На основі аналізу значень t -статистики Ст'юдента можна зробити висновок, що всі змінні є статистично значущими. Також був проведений тест Хаусмана, який показав, що модель з випадковими ефектами для даного випадку не дає незміщених оцінок, тому краще використовувати модель з фіксованими ефектами. Для того, щоб вибрати вид перетину був проведений тест Волда, який показав, що необхідно відкинути нульову гіпотезу про те, що модель із загальним перетином краща, ніж модель з фіксованими ефектами.

Також для перевірки адекватності моделі необхідно проаналізувати значення статистики Дарбіна-Ватсона (Durbin-Watson stat), коефіцієнта детермінації (R-squared) та статистики Фішера (F-statistic), які наведено в таблиці 3.6:

Таблиця 3.6 Статистичні показники другої регресії

Показник	Значення
----------	----------

R-squared	0,988784
F-statistic	438,7293
Prob(F-statistic)	0,000000
Durbin-Watson stat	1,509578

Джерело: складено автором на основі даних [48], [49].

З аналізу значень даних критеріїв можна зробити висновок, що результативна змінна описана вибраними факторами на 98,9 %. Показник Дарбіна-Ватсона показує, що значення лежать в зоні невизначеності. Імовірність F-статистики менша за 0,1 (10 %), то це означає, що коефіцієнти моделі одночасно не є нулями, отже модель адекватна.

Отже, після проведених тестів обрано наступну специфікацію – модель лонгitudних даних з фіксованими ефектами з використанням крос-секційного зважування. З проаналізованої статистики, можна зробити висновок, що незалежна змінна є статистично значуща (Prob. < 0,05), а також незалежна змінна описує залежну на 98,88 %, що є дуже високий результат. При збільшенні тіньової економіки на 1, показник корупції зменшиться (погіршиться) у 0,42 рази, що і підтверджує нашу попередню гіпотезу. Тобто, бачимо, що в країнах з низьким рівнем корупції, вплив тіньової економіки дуже значний. Також з проведеного аналізу необхідно зазначити ситуацію в країнах, які ми досліджували, це ми можемо побачити на рис. 3.14.

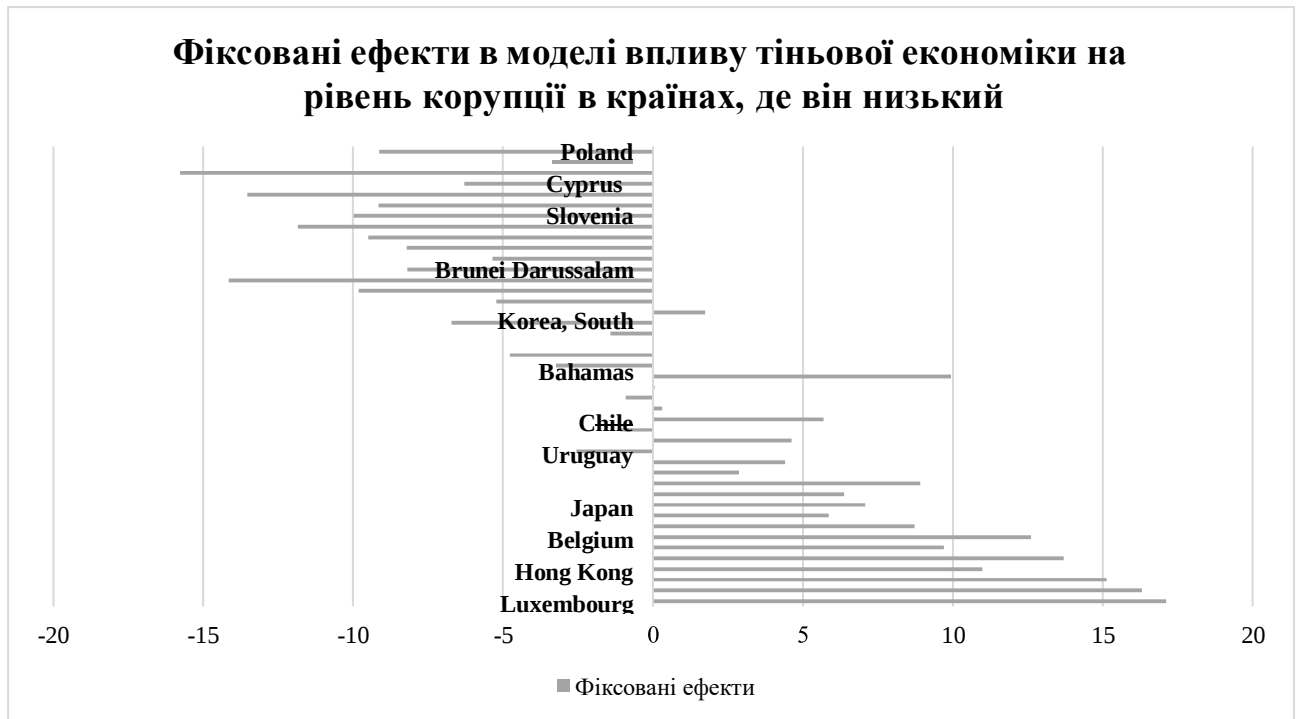

Рисунок 3.14 – Фіксовані ефекти в моделі впливу тіньової економіки на рівень корупції в країнах, де він низький

Джерело: розрахунки автора на основі [48], [49].

З вище наведеного рисунка 3.14 ми можемо помітити, що країни з негативними знаками мають гірші стартові умови такі як, наприклад, поганий менеджмент, інфраструктура, природні можливості тощо, порівняно з країнами з позитивними значеннями.

Наступним кроком ми проаналізуємо третю і останню модель панельних даних. У пакеті EViews 8, ми отримаємо наступні результати, які наведені в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 Результати розрахунків на основі розробленої моделі панельних даних оцінювання впливу тіньової економіки на рівень корупції в країнах, де він високий

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	31,42074	1,890488	16,62044	0,0000
SHAD_HIGH	-0,122491	0,050109	-2,444500	0,0150

Джерело: складено автором на основі даних [48], [49].

Наступна емпірична модель буде мати такий вигляд:

$$CPI_HIGH_t = 31,42_{(16,62)} - 0,12_{(-2,45)} * SHAD_HIGH_t, \quad (3.6)$$

де CPI_HIGH_t – рівень корупції в країнах, де він високий за t -й період;

$SHAD_HIGH_t$ – показник тіньової економіки в країнах з високим рівнем корупції за t -й період.

Після проведеного тесту Хаусмана, ми можемо зробити висновок, що модель з випадковими ефектами є кращою ніж з фіксованими, бо p -value дорівнює $> 10\%$. Проаналізувавши t -статистику, видно, що тіньова економіка є статистично значущим фактором ($\text{Prob.} < 0,05$). При збільшенні показника тіньової економіки на 1, показник корупції зменшиться (погіршиться) у 0,12 разів, що і підтверджує нашу попередню гіпотезу. Тобто, бачимо, що в країнах з високим рівнем корупції, вплив тіньової економіки є значущий. Також для перевірки адекватності моделі необхідно проаналізувати статистичні показники регресії, які наведено в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 Статистичні показники третьої регресії

Показник	Значення
R-squared	0,017551
F-statistic	5,966862
Prob(F-statistic)	0,015095
Durbin-Watson stat	1,007490

Джерело: складено автором на основі даних [48], [49].

З таблиці 3.8 можна помітити, що показник R-squared дорівнює 1,8 %, тобто незалежна змінна описує залежну на приблизно 1,8 %. Значення F-statistic є меншим за 10 %, що вказує на адекватність моделі. Статистика Дарбіна-Ватсона лежить в зоні невизначеності. На рис. 3.15 проілюстровано випадкові ефекти:

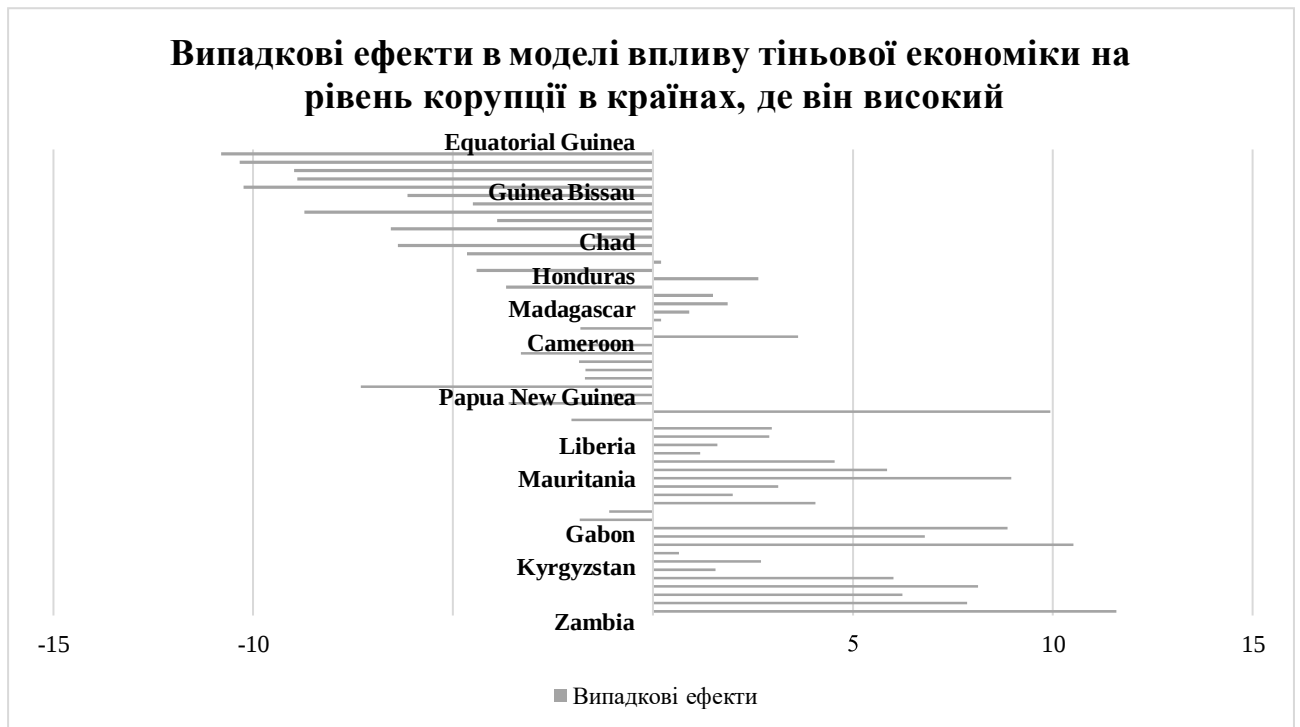

Рисунок 3.15 – Випадкові ефекти в моделі впливу тіньової економіки на рівень корупції в країнах, де він високий

Джерело: розрахунки автора на основі [48], [49].

З вище наведеного рисунка 3.15 ми також можемо помітити, що країни, наприклад, Ємен, Таджикистан, мають гірші стартові умови ніж такі країни як Азербайджан, Боснія і Герцеговина.

Також в даній моделі для України був зроблений прогноз, завдяки формулам в програмі Excel, на 2022 рік на основі 2018-2021 років (згідно з рис. 3.16):

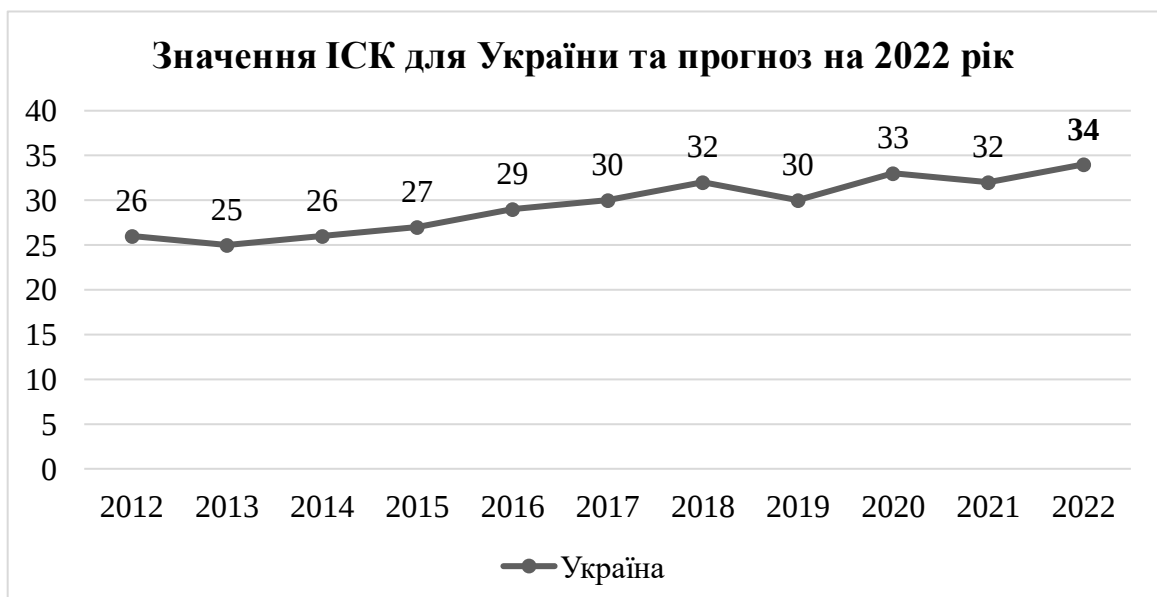

Рисунок 3.16 – Значення «Індексу сприйняття корупції» для України з 2012 року до 2021 року з прогнозом на 2022 р.

Джерело: розрахунки автора на основі [48].

З рис. 3.16 ми можемо зробити висновок, що прогнозування доволі оптимістичне, бо значення ІСК на 2021 рік для України було 32 бали, тобто відбулося зменшення. Для 2022 року наразі важко спрогнозувати рівень корупції в Україні, бо зараз всі державні сили зосередженні на протистоянні російській агресії та підтримці економіки. Також існує ризик, що через певні пом'якшення зі сторони державних установ можуть збільшуватися випадки зловживання становищем та корупції. Необхідно нагадати, що попередні два роки (2020-2021 рр.) українська економіка боролася також з вірусом COVID-19 та його наслідками, що також поставило антикорупційне питання не на перше місце.

Отже, з проведеного емпіричного аналізу можна зробити висновок, що всі моделі були значущими та адекватними. Зазначені на початку гіпотези були справджені, тому виходячи з моделей можна зробити наступні висновки. По-перше, показник добробуту мав статистичний вплив тільки для країн з середнім рівнем корупції. В основному це країни з перехідною економікою, чи такі що розвиваються, бо все таки корупція впливає на економічний розвиток як зазначалося раніше.

Навіть якщо це не єдиний фактор, який пояснює зміну корупційного рівня в країнах, можна рекомендувати цим країнам ввести таку економічну політику, щоб покращувати показник добробуту. Тобто якщо люди будуть почуватися в певній країні краще, будуть мати більший показник добробуту і рівень життя, тоді і рівень корупції в них буде зменшуватися.

По-друге, також необхідно відмітити вплив показника тіньової економіки. Для країн з середнім рівнем корупції він не виявився статистично значущим, але мав вплив на країни з низьким рівнем (в основному високо розвинуті країни) та з високим рівнем корупції (в основному країни третього світу). Тому рекомендаціями для таких країн буде контролювати рівень

тіньової економіки в Україні, а також усіма можливими інструментами виявляти, рахувати та зменшувати її прояв.

Додатково, необхідно висвітлити рекомендації, які надали Трансперенсі Інтернешнл Україна, для України на 2022 рік, відповідно до погіршення показнику ІСК в 2021 році. По-перше, було запропоновано до таких органів: Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Агентство з розшуку та менеджменту активів, знайти і остаточно обрати професійних і доброчесних керівників. По-друге, продовжити приватизацію державного майна та забезпечити його прозорий облік. По-третє, відповідно до наданих Венеційською комісією рекомендацій, затвердити реформу конституційного правосуддя. По-четверте, унеможливити затвердження законів, які порушують дію чи обходять Закон України «Про публічні закупівлі». По-останнє, уряду необхідно утвердити державну антикорупційну стратегію та програму задля її запровадження [44].

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження висвітлило наявний стан корупції в світі та Україні завдяки «Індексу сприйняття корупції» 2021 та дослідженням «Барометру Світової Корупції». Відповідно до аналізу ІСК 2021 було зазначено, що показники рівня корупції в цьому році дуже погіршилися, по-перше, через кризу COVID-19, а по-друге, через відносно прозорі країни, які завжди були в ТОП-5, але все одно мають корупційні правопорушення всередині своїх держав. Тож було надано такі рекомендації для всіх урядів світу задля подолання корупції:

- Підтримування законів про притягнення до відповідальності корупціонерів;
- Посилення інституційного контролю влади;
- Боротьба з транснаціональними формами корупції;
- Заснувати або підтримувати право на інформацію про державні видатки (витрати).

Наступним був аналіз «Барометру Світової Корупції» в світі, Африці, Латинській Америці та Карибському басейні, Азії, країнах Тихого океану та ЄС. А також додано дослідження в 2016 році в Україні після Революції Гідності. У них було висвітлено, як населення ставиться до корупції в своїх країнах, як і де з нею стикається.

Додатково був проведений порівняльний аналіз п'яти країн (Румунія, Сінгапур, Китай, Грузія та Україна) з різними антикорупційними заходами впродовж 10 років за «Індексом сприйняття корупції». Він дозволив проаналізувати зміну ІСК в часі для даних країн та зробити певні висновки. У країнах, близьких до України, як Румунія і Грузія зміна корупційного рівня іноді залежала також і від зміни влади в країні. Додатково, були надані пояснення стосовно негативної зміни ІСК для України в 2021 році. Крім того, було порівняно індекс ІСК 2021 року вищезазначених країн та їхні дані фінансового та соціально-економічного показників, та кореляцію між ними.

Завдяки програмному забезпеченню Statistica був розроблений кластерний аналіз по значенням ІСК з 2012 року по 2021 рік, та розподілено країни на кластери, відповідно до їхнього рівня корупції. Таким чином було виділено 3 кластери: низько корумповані країни, середньо корумповані країни, високо корумповані країни. Варто зазначити, що найбільша кількість країн була саме в останньому кластері.

Був проведений емпіричний аналіз, де було обрано залежну змінну – «Індекс сприйняття корупції», та дві незалежні – ВВП на душу населення, показник тіньової економіки. Методом дослідження було визначено модель панельних лонгітюдних даних. Гіпотези, які були визначені на початку підтвердилися. Задачі, які були поставлені:

- Змоделювати вплив показника добробуту країни (ВВП на душу населення) на рівень корупції в країнах світу за різних початкових умов;
- Змоделювати вплив показника тіньової економіки (MIMIC) на рівень корупції в країнах світу за різних початкових умов.

Дані задачі були також вирішені за допомогою методу наведеного вище. Попередній аналіз повністю відповідав меті дослідження – аналіз факторів, що впливають на збільшення/зменшення рівня корупційної діяльності в різних країнах світу за різних початкових умов.

З проведених розрахунків та моделей, можна зробити наступні висновки:

- Для країн, що розвиваються, є сенс контролювати і покращувати показник добробуту – ВВП на душу населення. Як показало дане дослідження, то такий показник має прямий значущий вплив на рівень корупції. На інші 2 групи країн ВВП на душу населення не мав статистичного впливу;
- Для високо розвинутих країн, з низьким рівнем корупції, тіньова економіка має дуже великий вплив. Цей показник виявився статистично значущим і мав від’ємний вплив, як і зазначалося в гіпотезі. Тому для таких країн дуже важливо контролювати тіньову економіку і вчасно її виявляти;
- Для країн третього світу, з високим рівнем корупції, тіньова економіка також мала значущий вплив. Тож, для низько розвинутих країн також важливо виявляти і зменшувати вплив тіньової економіки, щоб вона не погіршувала корупційну ситуацію в країні.

Саме останній висновок стосувався також України, бо вона входила до цієї вибірки країн. Тому нашій державі необхідно боротися з тіньовою економікою, бо вона може погіршувати рівень корупції, якщо буде поширюватися ще більше. Також для України був побудований прогноз на наступні періоди, який майже точно спрогнозував рівень корупції в країні, якби не політичні події, які відбулися на початку 2022 року. Було припущено, що показник корупції в 2022 році може бути знижений чи залишиться на рівні 2021 року через повномасштабну війну Росії проти України. Через це питання боротьби з корупцією може бути відтерміновано. Додатково, було зазначено рекомендації для України на 2022 рік від Трансперенсі Інтернешнл Україна, які необхідно запровадити, щоб підвищити рівень ІСК.

ВИСНОВКИ

Корупційні злочини – це правопорушення, які полягають у неправомірному використанні особою офіційно наданої їй влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб. Антикорупційна політика використовується державами та територіями для зменшення їхнього корупційного середовища. Рівень корумпованості є не однорідним в країнах світу через низку факторів: розвиток країни, рівень життя населення, ефективність запровадження антикорупційних заходів, історична спадщина, наявна законна база тощо. Питання зменшення корупції сьогодні є нагальним через негативний вплив на державотворення, політичний, соціальний та економічний розвиток країн в умовах глобалізації.

Був проведений глибинний аналіз корупції як явища та методичних заходів для його зменшення. Відповідно до проведеного регресійного аналізу впливу сукупності факторів на рівень корупції можна зробити наступні висновки та рекомендації. По-перше, для країн, що розвиваються (з середнім показником рівня корупції), необхідно контролювати і покращувати показник добробуту – ВВП на душу населення. Бо даний фактор має прямий значущий вплив на рівень корупції, та може його зменшувати. По-друге, для високо розвинутих країн і країн третього світу з високим рівнем корупції (в т.ч. України) тіньова економіка має дуже великий вплив. Отже, для цих держав необхідно контролювати тіньову економіку і вчасно її виявляти.

Згідно з аналізом антикорупційних політик певних західних країн та сьогоденних реалій України, можна запропонувати наступні рекомендації для нашої держави. Найбільший рівень корупції було визначено саме в державному секторі, тож на цьому і потрібно поки що робити акцент антикорупційної політики, але не потрібно забувати про приватний сектор також. По-перше, рекомендаціями для державної сфери є: посилення перевірок та звітування державних діячів, покращення системи відбору персоналу на державні посади

(включно з психологічними перевірками на схильність до корупції), підвищення професійної культури чиновників, запровадження суворих законів та покарань за корупційні протиправні дії та інше. По-друге, рекомендації для антикорупційних органів включають: продовження та посилення співпраці між собою, урядом, громадськими організаціями, Антикорупційним судом задля розробки інструментарію для контролю та оцінки корупції, ефективного розгляду справ та винесення вироку тощо. Але першочерговою дією є фінальне обрання керівників певних антикорупційних установ України. По-третє, необхідно покращувати освіченість населення стосовно форм, проявів та наслідків корупції, і покарання за корупційні правопорушення. Додатково, потрібно запроваджувати практику повідомлення про корупцію серед громадян, що буде виховувати нетерпимість до корупції, а також зменшувати спілкування населення з чиновниками.

Отже, можна зробити висновок, що Україна зробила вже перші впевнені кроки для боротьби з корупцією, тож важливо не зупинятися на половині шляху та продовжувати дослідження цього явища. Після аналізу наявних антикорупційних практик, документів та реформ можна виділяти та намагатися запроваджувати в Україні, що може привезти до зменшення корупційного середовища та співпраці з боку уряду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: Закон України від 13.02.2022 № 49 – ВР. Київ: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. 2056 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.#Text>
2. Академічний тлумачний словник. 1980. URL: <http://sum.in.ua/s/korupcija>
3. П'ясецька-Устич С.В. Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз). *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2016. № 14. С. 20–25.
4. Гаращук В. М., Мухатаєв А.О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : моногр. Харків, 2010. 144 с.
5. Convention drawn up on the basis of Article K.3 (2) (c) of the Treaty on European Union on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:41997A0625\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:41997A0625(01))
6. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/corruption>
7. What is corruption? URL: <https://www.u4.no/topics/anti-corruption-basics/basics>
8. James Chen. Corruption. 2021. URL: <https://www.investopedia.com/terms/c/corruption.asp>
9. Fifty Shades of Red: Early Warning Signs of Corruption. Global Risk and Investigations, FTI Consulting. 2013. URL: <https://www.fticonsulting-asia.com/~media/Files/apac-files/insights/articles/fifty-shades-of-red-early-flags-of-corruption.pdf>
10. Combating Corruption. The World Bank. 2018. URL: <http://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/anti-corruption>

11. Lynne Callister. 6 Red Flags for Workplace Bribery & Corruption. 2020. URL: <https://www.skillcast.com/blog/6-red-flags-workplace-bribery-corruption>
12. Медвецька О. Поняття, ознаки та види корупційних злочинів, їх особливості відповідно до актів міжнародного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 7. С. 42 – 48. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/v7/11.pdf>
13. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття "корупція". *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. №4. С. 181–196.
14. Мельник М. І. Корупція - корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.
15. Інфографіка 09.07.2020. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/NAZK-Infografika-funktsiyi-01.09.2020-1.pdf>
16. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/>
17. Corruptionary A-Z. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/corruptionary>
18. Rose-Ackerman S., Palifka B.J. Corruption and Government. Causes, Consequences, and Reform: second edition. Cambridge University Press; 2nd edition, 2016. 644 p.
19. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. №4. С. 118 – 122. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/28527/1/Ростовська.pdf>
20. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Наукова бібліотека*. 2015. №18. С. 1-5. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/1455629967%E2%84%96%206%20%D0%90%D1%85%D1%82%D0%B8%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9D.%20%D0%9C.%20%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%>

[B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D0%B7%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF.pdf](#)

21. Полянська Я. Чого українцям повчитись у «грози румунських корупціонерів» Лаури Ковеші? 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29353345.html>
22. Паршина О. А., Паршин Ю. І. Міжнародний досвід протидії корупції. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 15 лист. 2019). С. 41 – 45.* URL: <https://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3984/4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
23. Бригінець О. О. Вплив корупції на рівень фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право).* 2014. №2. С. 10–14.
24. Мельник О. Г. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної антикорупційної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. №2. С. 32 – 35. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/7.pdf
25. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>
26. Yunhai W. Corruption and Anti-Corruption Policy in Today's China. *Hitotsubashi journal of law and politics.* 2005. №33. С. 1–5. URL: <https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/8134/1/HJlaw0330000010.pdf>
27. Индекс восприятия коррупции за 2018 г.: Краткие методологические пояснения. Transparency International Ukraine. 2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spryinyattya-koruptsiyi-2018/>
28. Барометр світової корупції – 2016. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/research/barometr-svitovoi-koruptsii-2016/>

29. The Worldwide Governance Indicators (WGI) project. The World Bank. URL:
<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>
30. Worldwide Governance Indicators. The World Bank Open Data. URL:
<https://databank.worldbank.org/data/source/worldwide-governance-indicators>
31. Enterprise Surveys Data. The World Bank. URL:
<https://www.enterprisesurveys.org/en/survey-datasets>
32. Business Enabling Environment (BEE). The World Bank. URL:
<https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>
33. CPI 2021: HIGHLIGHTS AND INSIGHTS. Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/en/news/cpi-2021-highlights-insights>
34. Барометр світової корупції – 2016. Transparency International Ukraine. URL:
<https://ti-ukraine.org/research/barometr-svitovoi-koruptsii-2016/>
35. GLOBAL. Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/en/gcb/global/global-corruption-barometer-2017>
36. AFRICA. Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/en/gcb/africa/africa-2019>
37. Global Corruption Barometer – Latin America and the Caribbean 2019. Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/gcb10/latin-america-and-the-caribbean>
38. HOW DOES CORRUPTION SHAPE ASIA? Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/en/news/how-does-corruption-shape-asia>
39. BRIBERY OR PERSONAL CONNECTIONS? Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/en/news/bribery-or-personal-connections>
40. GLOBAL CORRUPTION BAROMETER PACIFIC: A FIRST FOR PEOPLE’S VOICES ON CORRUPTION. Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/en/news/gcb-pacific-2021-survey-people-voices-corruption-bribery>
41. EUROPEAN UNION. Transparency International. URL:
<https://www.transparency.org/en/gcb/eu/european-union-2021>

42. GLOBAL CORRUPTION BAROMETER EU: PEOPLE WORRIED ABOUT UNCHECKED ABUSES OF POWER. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/news/gcb-eu-2021-survey-people-worry-corruption-unchecked-impunity-business-politics>
43. CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2021. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>
44. ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ-2021. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/>
45. CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2020. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020>
46. GDP per capita (current US\$). The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>
47. Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate). The World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS>
48. Індекс сприйняття корупції-2020. Transparency International Ukraine. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
49. Medina L., Schneider Fr. Shedding Light on the Shadow Economy: A Global Database and the Interaction with the Official One. Munich, 2019. 52 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Середні значення по кожному з кластерів

Variable	Cluster Means		
	Cluster (No. 1)	Cluster (No. 2)	Cluster (No. 3)
2012	73,66666	41,73846	25,92308
2013	73,30556	41,69231	24,86154
2014	73,83334	42,26154	25,46154
2015	74,63889	42,46154	25,21539
2016	73,19444	42,56923	25,35385
2017	73,16666	42,87692	25,72308
2018	72,97222	43,10769	25,53846
2019	72,83334	43,44616	25,70769
2020	72,63889	43,78461	25,78461
2021	72,19444	43,55384	26,04615

Додаток Б

Список країн, які увійшли в перший кластер (низько корумповані країни)

	Members of Cluster Number 1 and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 36 cases
	Distance
Denmark	16,10077
New Zealand	15,99570
Finland	14,45534
Singapore	11,80354
Sweden	13,33193
Norway	11,97874
Switzerland	12,06170
Netherlands	9,46521
Luxembourg	8,03404
Germany	6,75124
United Kingdom	5,68881
Hong Kong	3,09861
Canada	7,39529
Austria	3,05346
Estonia	4,37687
Iceland	4,68701
Ireland	1,71472
Australia	5,88513
Belgium	2,31331
Japan	0,96968
Uruguay	1,85330
France	3,39464
United Arab Emirates	4,10369

Bhutan	7,63735
Taiwan	10,60719
Chile	4,98567
United States of America	2,89468
Qatar	8,74143
Portugal	10,66803
Spain	13,49161
Lithuania	14,81577
Israel	12,51671
Slovenia	13,82615
Poland	13,95971
Botswana	12,14662
Cyprus	14,45342

Додаток В

Список країн, які увійшли в другий кластер (середньо корумповані країни)

	Members of Cluster Number 2 and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 65 cases
	Distance
Korea, South	14,07112
Latvia	13,25035
Cabo Verde	14,85388
Costa Rica	13,33576
Italy	6,96592
Georgia	11,76688
Czechia	11,53167
Malta	12,87750
Mauritius	10,48292
Rwanda	10,77929
Saudi Arabia	7,13772
Oman	6,36319
Slovakia	6,99952
Namibia	8,01955
Greece	4,12023
Armenia	6,73756
Jordan	6,12103
Malaysia	7,14160
Croatia	5,49007
Cuba	4,25650
Montenegro	1,93454
Sao Tome and Principe	2,22004

Romania	3,05327
China	3,43009
Jamaica	2,51292
South Africa	1,16460
Tunisia	1,72430
Senegal	2,33488
Hungary	7,62280
Ghana	3,20206
Kuwait	2,99836
Bulgaria	1,00352
Bahrain	5,91238
Benin	4,35653
Burkina Faso	3,15950
Belarus	7,35261
Timor-Leste	9,07148
Trinidad and Tobago	3,86336
India	3,94532
Guyana	9,54492
Morocco	4,20962
Colombia	5,69299
Ethiopia	8,00871
Suriname	4,46948
Tanzania	8,41634
Kosovo	7,36892
North Macedonia	5,60571
Argentina	6,21742
Lesotho	4,24547
Turkey	4,57797
Brazil	5,14446

Serbia	3,46468
Indonesia	6,92227
Sri Lanka	5,21663
Ecuador	8,82929
Peru	6,25344
Panama	6,17110
Albania	7,81257
Thailand	6,60962
Bosnia and Herzegovina	5,46902
Mongolia	6,29549
El Salvador	7,05534
Algeria	8,08261
Philippines	8,05659
Zambia	7,15699

Додаток Г

Список країн, які увійшли в третій кластер (високо корумповані країни)

	Members of Cluster Number 3 and Distances from Respective Cluster Center Cluster contains 65 cases
	Distance
Vietnam	8,52915
Kazakhstan	6,59407
Gambia	7,86591
Cote d'Ivoire	8,13938
Moldova	8,16815
Malawi	7,66653
Sierra Leone	5,70495
Egypt	8,53095
Nepal	5,42858
Ukraine	4,27518
Niger	7,88740
Mexico	6,11683
Gabon	7,80258
Papua New Guinea	2,37071
Bolivia	7,14941
Kenya	2,48632
Azerbaijan	3,73367
Laos	3,26971
Togo	4,82273
Dominican Republic	4,95707
Paraguay	2,77521
Djibouti	7,00342
Mali	6,03887

Russia	3,04458
Liberia	9,46607
Angola	5,63276
Pakistan	5,06241
Mauritania	3,68347
Myanmar	4,70436
Uzbekistan	5,28542
Kyrgyzstan	3,01360
Uganda	1,38407
Cameroon	0,93986
Bangladesh	1,03862
Madagascar	2,61127
Mozambique	3,55942
Guinea	1,78721
Guatemala	3,65832
Iran	2,22094
Tajikistan	2,34920
Central African Republic	2,11339
Lebanon	2,54745
Nigeria	1,40776
Honduras	3,29316
Zimbabwe	3,75073
Cambodia	4,61939
Iraq	7,52832
Eritrea	5,17705
Congo	4,78928
Guinea Bissau	7,27960
Nicaragua	3,07175
Chad	5,48455

Comoros	2,83933
Haiti	6,49072
Sudan	11,33091
Burundi	6,05426
Turkmenistan	7,02054
Democratic Republic of the Congo	5,44372
Libya	8,70863
Afghanistan	12,42257
Korea, North	13,53413
Yemen	9,15374
Venezuela	8,50133
Syria	10,30304
Somalia	16,13392